

פרשת "יתרו"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

[ניתן להוריד את העלון ב: לדעת נט, אידישע ווינקעל, דרשו.]

פרשת יתרו

לא כדאי לחמוד את של חברנו (הרב שלמה הלוי)

בשבת זו אנו קוראים את עשרת הדיברות אם נספור כמה דיברות אכן יש במקבץ הפסוקים נמצא אחד עשרה, שכן לא תחמוד מופיע פעמיים "לא תחמד, בית רעך, לא תחמד אשת רעך, ועבדו ואמתו ושורו וחסרו, וכל, אשר לרעך" אם כך מדוע נקראו עשרת הדיברות ! ? התשובה היא שאינם נקראים כך על שם ההוראות - הציוויים (שהרי יש) 11 ונקראים עשרת הדיברות כיון שהפסוקים הללו שבפרשתנו מחולקים בתורה לעשר פרשות וכל פרשה נקראת דיבר אחד .

מעניין לראות כי הציווי "לא תחמוד" שונה מיתר האחרים בצורה בו הוא נכתב, התורה כותבת פירוט ארוך על מה מדבר האיסור או במילים שלנו - את מה אסור לחמוד " : לא תחמד, בית רעך - לא תחמד אשת רעך, ועבדו ואמתו ושורו וחסרו .." ולאחר כל הפירוט התורה מסכמת: "כל אשר לרעך" וכאן עולה מאליה השאלה אם אסור לי לחמוד כל מה ששייך לחברי מדוע הפירוט הזה? הרי הכל נכלל ב"כל אשר לרעך !?"

אחד התירוצים היפים שראיתי לשאלה זו: התורה הביאה את הדברים כפי מחשבתו של אדם. תחילה הוא משווה בין הדירה שלו ל'זילה של חברו " - בית רעך " אח"כ הוא עובר להשוואה בין אשתו לאשת חברו " - אשת רעך" ומכן הוא ממשיך ליתר הדברים עד שהוא משווה אפילו בין הרכבים שיש לשניהם " - שורו וחסרו " ואז הוא מתחיל להתאונן מדוע הורע מזלו... ולמה גם לי אין כמו... באה התורה ומזהירה את האדם ו: "כל אשר לרעך" האם אתה חומד גם את הצרות של חברך ! ? המחלות? העצבים ? הדאגות ? ! ... זכור!!! הדשא של השני לא בהכרח ירוק יותר...

האדמו"ר מרופשיץ זצ"ל אמר פעם: לעתיד לבוא ישב המשיח באולם גדול ויבקש מכל אחד להניח את צרור צרותיו ועושרו. לאחר מכן יכניס כל אחד לפי תורו ויאפשר לו לקחת איזו חבילה שהוא בוחר, ולאחר שכל אחד סוקר את החולי והעשירות המצויים לפניו, בוחר הוא את הישן והמוכר - את החבילה שלו אותה הניח לפני רגע...

מכאן שאין להתקנא באדם אחר ובוודאי שאין לנו לחמוד את של חברנו שהרי אינו שלנו. זוהי הסיבה שאנו פותחים את היום בברכה מיוחדת לזה, ובכל בוקר מזכירים בברכות השחר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה לי כל צרכי" ... הבה מעתה נשתדל ונכוון בברכה זו כדבעי .

שבת שלום ומבורך

קידוש או הבדלה? (גד שכטמן)

במסעדה יוקרתית בחו"ל ישב מיליונר גוי לסעוד את ליבו, בקצה המסעדה ישב אדם שחזותו העידה כי הוא יהודי, לגוי הפריעה העובדה שהיהודי נראה טוב לב למדי. פנה אפוא למלצר וביקשו: "הזמן נא לכל הסועדים כאן מנה נאה על חשבוני, בתנאי אחד, ליהודי - אל תיתן". הסועדים נהנו מאוד מהתוספת הבלתי צפויה והחינמית.

הפתעת הגוי, לא הראה היהודי שמץ עניין במנה המוגשת לכולם מלבדו. עברו מס' דקות ושוב מוזעק המלצר: "תגיש לכל הסועדים את המנה היוקרתית ביותר שיש, כמובן על חשבוני". אך שוב

היהודי לא מתרגש מהמעשה שנועד לקנטורו. לאחר שכולם קיבלו גם קפה ועוגת הבית על חשבון הגוי והיהודי עדיין לא מראה סימני שבירה, לא יכל הגוי להתאפק. ניגש ליהודי והביע את תמיהתו בקול. חייך היהודי כשזיק שובב בעיניו: "אני בעל המסעדה"...

מעמד הר סיני היה אירוע ששינה את פני האנושות כולה. מטרתו העיקרית הייתה כמובן נתינת התורה לעם ישראל, אך בחז"ל אנו למדים על 'עסקת חבילה' שבאה במקביל עם התורה. נתון נוסף זה נרמז בשמו של ההר – 'הר סיני'.

כאשר אנו רוצים להגדיר חפץ מסוים בלי להכביר מדי במילים, משתמשים אנו במילה אחת הכוללת בקצרה את תיאורו של החפץ, מילה זו היא שמו של הפריט. לדוגמה: במקום לומר לראובן הבא לי בבקשה חפץ בעל ארבע רגליים שעליהם יש משטח ומאחוריו משענת, נבקש ממנו בפשטות להביא לנו "כיסא".

להר סיני ניתנו בתורה חמישה שמות, כל שם כלל הגדרה אחרת בהר בעל הערך ההיסטורי והתורני, אך מהות שמו של ההר כ'הר סיני' באה ללמדנו שבמתן תורה "ירדה שנאה לאומות העולם עליו". פירוש: מאז שקיבלנו את התורה בהר זה, נהיינו שנואים בקרב כל הגויים עלי אדמות.

מה פשר שנאה זו? ומדוע היא ירדה לעולם דווקא בהר סיני?

נתינת התורה לישראל, הפכה אותם לא רק לעם בין העמים, אלא בעיקר לבניו החביבים של מלך מלכי המלכים. חוץ מהעובדה שבתורה ישנה הנוסחה לחיים המתוקנים והאיכותיים ביותר בעולם הזה. פריבילגיה זו שניתנה לעם ישראל מכעיסה עד מאוד את הגויים שלא זכו לה, את רגשי ליבם הם מבטאים בשנאה שלפעמים הינה עיוורת וחולנית.

רבי שמעון בר יוחאי מלמדנו נתון נוסף, אך חשוב לא פחות, על שנאה זו: "הלכה, בידוע שעשו שונא ליעקב". דייקו חכמים בדבריו של רבי שמעון, וניסו להבין לשם מה הוא מזכיר שדבר זה הוא הלכה, הרי כבר הוסיף לומר שזוהי שנאה ידועה. אלא רצונו של רשב"י להטמיע בנו תובנה חשובה, אין לך מה להתאמץ בוותורים מרחיקי לכת, או בניסיון למציאת חן בעיני הגויים. שכן, כפי שההלכה היהודית אינה משתנה לעולם, כך שנאה זו היא תמידית ועולמית!

מכיוון ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", ברור הדבר שיש בתורה גם פתרון לשנאה זו. מהו?

אחד מצדיקים הדורות הקודמים אמר משפט שהוא מפתח יסודי בגישתנו לשנאת העמים: "אם היהודי עושה על הגוי קידוש – הגוי עושה עליו הבדלה. אך אם ישכיל היהודי לעשות הבדלה על הגוי – הגוי יעשה עליו קידוש". ביאורם של דברים כך הוא: אם יתאמץ היהודי - ברצותו להפחית או לעמעם את שנאת הגוי אליו - בחיקוי דרכיו והתנהגותו של הגוי. כך 'קדש' היהודי את מנהגי הגויים, הגוי יקיא אותו מתוכו בכח ויעשה עליו 'הבדלה' והרחקה. אך אם יפנים היהודי להבין שאנו שונים במהותנו מהגויים, ומה שמותר להם אסור לנו וכן להיפך, כך יעשה היהודי 'הבדלה' בין אורחות חייו לחיי העמים שמסביבו, הגוי בעצמו יעריך אותו יותר ויעשה עליו 'קידוש'. אכן, שנאתו היא תמידית ובלתי פוסקת, אך מהערצתו ויראתו כלפיך – יפחד הוא לפגוע בך.

יודגש שאין באמור לעיל, חלילה, היתר או מתן גושפנקה לביזוי גוי באשר הוא, שכן מזהירים אותנו חז"ל במספר מקומות: חביב אדם שנברא בצלם א-לוקים, ואף מה שהתבטאו כלפיהם בצורה שונה, זה רק כדי להדגיש ליהודי את חובותיו השונות מחובות הגוי.

בימים אלו ששנאת הגויים מתגלה ביתר שאת, בין בארצנו הקדושה ובין בתפוצות, ידיעה זו חשובה לנו מאוד. אין לנו שנאה כלפיהם או חלילה רצון לנקום על שנאתם הם, אך מחובתנו כיהודים, לשמור על מעלתנו כעם הנבחר בכך שלא נאמץ את תרבותם ואורח חייהם, אף שבמבט ראשון דבר זה מעורר עלינו את שנאתם יותר. שכן, רק כאשר ניישם את חובותינו כבניו של מלך מלכי המלכים, ונשמור מכל משמר על אורח החיים היהודי, אז ורק אז, נוכל לחיות בשלום עם הגויים בעולם כולו. יתירה מזו, כשנגיע לשלמות בקיום המצוות, נזכה לביאת משיח צדקנו ולקיום הפסוק: "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". אמן.

בין מסכן למסוכן (גד שכטמן)

"אוווו, זו טויוטה, תוצרת יפן, מהירה מאוד!", התלהב התייר היפני שנסע במונית מנתב"ג למחוז חפצו, למראה המכונית שעקפה אותם. כעבור דקה עוקפת אותם עוד מכונית והתייר ממשׂיך: "וואו, ניסן, תוצרת יפן, מהירה מאוד!". חולפת עוד דקה ועוקפת אותם מכונית נוספת. התייר: "וזו מיצובישי, תוצרת יפן, מהירה מאוד!". אחרי רבע שעה נסיעה הם מגיעים ליעד, הנהג עוצר את המונה ומודיע לתייר: "מאה דולר בבקשה". "מאה דולר?!", מתפלא התייר, "בשביל נסיעה כזו קצרה?!". הנהג מצביע על המונה ואומר: "זה מונה תוצרת יפן. מהיר מאוד..."

את כל הדרך ממדין עשה יתרו עד למדבר הלוהט, בכדי לפגוש את עם ישראל בהנהגת משה, חתנו, רק בשל התרגשותו העזה מקריעת ים-סוף ומלחמת עמלק. והנה, לאחר ברכות שלום הדדיות, כשמבקש יתרו לשמוע על הניסים שאירעו לעם ישראל לאחרונה, "ויספר משה לחותנו את כל התלאה אשר מצאתם בדרך". מה ראה משה לפתוח באוזני חותנו דווקא בצרות והייסורים שעברו עליהם בדרך. מדוע לא להתמקד בחצי הכוס המלאה ולהראות לו: א-לוקים אוהב אותנו.

בסוף ניצלנו.

חז"ל בתלמוד מספרים לנו שבימי דוד המלך ושלמה בנו, לא קיבלו גרים שרצו להיות חלק מעם ישראל. מדוע? מכיוון שהלכה פסוקה היא שטרם שמקבלים את הגר, עליו לדעת שהיהדות אינה פולקלור או מתכון לחיי שמחה. היא מחייבת הרבה יותר מאידיאולוגיה והיא דרך חיים. לכן מראים לו לְצַד היופי שביהדות, את הסבל והייסורים שעוברים בני העם הנבחר בשל כך שהם שומרים באדיקות על אורחות חייהם. והיה, אם לאחר כל זאת מתעקש הגר לקבל על עצמו עול תורה ומצוות ומתגייר - הרי שמעתה מוגדר הוא כגר צדק, ומצווים לאהוב אותו ולדאוג לו יותר מכל יהודי רגיל.

בימי דוד ושלמה היה שפע גדול ברוחניות ובגשמיות בעם ישראל, לא היה שייך להראות לגרים שבאו מחוץ את הקושי והסבל אותו חווים בני העם הנבחר מעת לעת. מי שאינו יכול לראות את שני צדי המטבע: זה המבריק והמפתה, כנגד הצד האפרורי והשחור לעתים, אינו יכול לקבל על עצמו באמת עול תורה ומצוות. את זה ביקש משה להבהיר ליתרו, חותנו, ודרכו לכל בעלי התשובה והגרים שיבואו בעקבותיו. "אתה", אומר לו משה, "מגיע כיון ששמעת את קריעת ים סוף, עשרת המכות, מלחמת עמלק ועוד ניסים. כלום יש לך מושג כמה סבלו אבותינו במצרים; כמה ייסורי נפש וכוחות

אדירים נדרשו מאלו שקפצו לים בכדי שייקרע; אילו כוחות נדרשים בכדי לבטוח בה' שיצילם מעמלק שבא עליהם בפתע פתאום? "רק לאחר שתתוודע לצד הקשה והפחות נחמד של היופי בתורה היהודית, תוכל לקבל על עצמך בלב שלם עול תורה ומצוות".

ולנושא קצת שונה מיתרו, בו ננקוט כמשל אקטואלי להמשך דברינו: מאה אלף מסתננים מסודן ומארתריאה עמדו בכיכר המדינה ותבעו זכויות אנוש בסיסיות שמגיעות להם. לא ניכנס כאן לשאלה המהותית מה צריכים לעשות בעניינם, נותר זאת למקבלי ההחלטות במדינה. נראה לרגע את שני צדי המטבע: מצד אחד הם טוענים "מגיעות" לנו זכויות ככל אזרח, אנו בני אדם. שוללים מאתנו הטבות, מנצלים את כח העבודה שלנו, לא נותנים לנו ללמוד מקצועות מכובדים (עריכת דין וכד'). אלו שהדריכו אותם (עולה חדש שלא למד אפילו בתיכון, לא ממש יודע איך לדבר למצלמות ואיך לפרוט על רגש השואה הקיים בלבבנו), "שכחו" לשים בפייהם את צדה הפחות מדויק של ה"הפליה" שנעשתה להם - הם הבריחו באיסור את הגבול למדינה, הם מוגדרים שוהים בלתי חוקיים שמהווים איום על אזרחי המדינה שנולדו בה, ואף אחד לא התחייב להם מאומה.

היצר הרע כנמשל, מתעלה על המשל: הוא לא רוצה עבורו מאומה.

לא זכויות אזרחיות, לא מעמד חברתי וגם לא ביכולת "להתקדם בחיים" למקצוע טוב יותר. את כל זה הוא רוצה בשבילך! רק תקשיב לו והוא יעשה אותך מאושר. (מישהו הזכיר פעילי זכויות אדם?...) הצד השני של המטבע שהבחורצ'יק אינו טורח להראות לנו ואף משתדל בכל עוז שלא נשים אליו לב, שהוא שוהה בלתי חוקי בלבבנו, ואחרי שיפוגו אדי שכרון החושים מההבטחות שלו, מתחילה התלאה האמתית שנצטרך לשלם על מעלליו. כי על רכב מהיר תוצרת יפן - משלמים במונה מאותו סוג.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים (יח,א) (הרב זליג ברנשטיין)

רש"י: מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

מה השאלה ששואל רש"י מה שמועה שמע ובא? והרי הפסוק אומר במפורש ששמע "את כל אשר עשה א-לוקים למשה ולישראל עמו?"

אלא אמר על כך הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע קשה היה לרש"י, שאם שמע יתרו כל זאת, לשם מה היה לו לבוא אל בני ישראל אל המדבר "מה שמועה שמע ובא? והרי היה בידו להתגייר ולהיות יהודי בביתו? ועל כך משיב רש"י: "שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". שמע על קריעת ים סוף, ראה שכל העולם כולו יודע על הנס הגדול הזה, ואף על פי כן לא הרתיע הדבר את עמלק מלצאת למלחמה. מכך הסיק, שלא די בשיבה מרחוק, אלא שצריך להיות עם בני ישראל ביחד, לחוש את זה מקרוב. ואת זה אי אפשר לחוש בבית... כהמליצה הידועה (באידיש): "והם לא ידעו דרכי" "והם" בבית, "לא ידעו דרכי" אי אפשר לחוש ולדעת את דרכי העבודה ה'!..

ואילו הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע תירץ את השאלה לשם מה היה צריך לבוא, והלא יכול היה להישאר מאמין בביתו הוא? אלא, מששמע כי אחרי התגלות נבואה כזו שהייתה בקריעת ים סוף, עוד היה מקום להסתר כזה, שיבוא עמלק וילחם בישראל דהיינו, אם אחרי עלייה והתגלות כקריעת ים סוף אפשר שתבוא ירידה והסתר כמו מלחמת עמלק למד לקח מזה, כי מן ההכרח לקבל את התורה

מפי רבי - מוכרחים לבוא אל הצדיק ולשקוד בלי הרף על עצמנו, כדי שנוכל להתגבר על כוחות הרע המסנוורים את העיניים...

ובספר שארית מנחם מובא הסבר נוסף על דברי רש"י "מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". פירוש למה בא וכיתת רגליו המדברה, אם בקש להיות גר צדק, יכול היה להתגייר בביתו? מתרץ רש"י: שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, משני אלה למד כי מה שבא לאדם בלא יגיעה אינו מתקיים! כי לאחר שראו כל כך הרבה ניסים על הים וגם הגיעו להשגות גדולות "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים", בכל זאת, "ויסע משה את ישראל מים סוף" הסיען בעל כורחם, בראשם ורובם היו שקועים בביזת הים. וגם מלחמת עמלק תוצאת נפילתם, שנפלו בספיקות "היש ה' בקרבנו אם אין". וגם בתוך המלחמה, בשעת הסכנה, ראו בעליל כי אם מתכוונים הם כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים הם מתגברים, ובכל זאת מיד נפילה "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". מכל זה נוכח יתרו שמדרגות והשגות הנרכשות בלא יגיעה אין להם קיום! לא יגעת ומצאת אל תאמין, על כן בא!...

"וישמע יתרו" (יח, א) (דעת חכמה ומוסר ח"ב עמ' קס"ד)

ואני שואל על הדעת הזאת כשאמר הכתוב וישמע יתרו את כל אשר עשה ד' למשה ולישראל עמו כי הוציא ד' את ישראל ממצרים ולא אמר ששמע מה שעשה במתן תורה שהוא מהנפלאות הגדולות שנעשו להם... וממנה יודע כי ד' אמת ותורתו אמת" (רמב"ן).

הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל משגיח ישיבת מיר הקשה קושיא עצומה, מדוע נחוץ כל כך לרמב"ן שמשה יראה לחותנו את מתן תורה, מדוע לא די לו לראות את מכות מצרים, יציאת מצרים, קריעת ים סוף, כל הניסים וניסי הניסים, כל גילויי האמונה החושיים, מדה כנגד מדה של שבדבר שזדו בו לקו, קדירה שבישלו בה נתבשלו, הגילויים הנוראים של קריעת ים סוף שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במראה הנבואה והם יסודי האמונה.

הרי לנו, שפשוט היה להרמב"ן שכל הגילויים הללו אינם שווים למעמד של מתן תורה, שם היה הגילוי הגדול ביותר "אתה הראית לדעת כי ד' הוא הא-לקים אין עוד מלבדו" וכמבואר בחז"ל (רש"י דברים ד, לה) שבשעת מתן תורה פתח להם הקב"ה את שבעת הרקיעים והראה להם שאין עוד מלבדו. מאי משמע "הראה להם"? ביאר רבי ירוחם שהקב"ה הראה להם מה המצב האמיתי של העוסק בתורה והמקבל עליו עול תורה שאשר לומד כראוי פתוחים לפניו כל הרקיעים עד שהוא רואה בבהירות ובחוש: "אין עוד מלבדו". בזה יובנו דברי חז"ל (רש"י שמות יט, ט) שלפני מתן תורה אמרו ישראל: "רצונו לראות את מלכנו", לכאורה, מה היה עד היום, האם ביציאת מצרים וקריעת ים סוף לא ראיתם את השי"ת? אלא שיחסית לבהירות שישנה בקבלת התורה, זה עדיין לא נחשב .

וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" (יח א)

מה היה אותו מאורע שעשה את הרושם הגדול ביותר שגרם ליתרו מיד כש"שמע" את החדשות, לרוץ ולפגוש את משה חתנו. חז"ל נחלקו מהי ה"שמיעה" הזו?

וכך מביאה הגמרא (בזבחים קטז, ע"א): "מה שמועה שמע ובא? רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא... רבי אלעזר המודעי אומר: מתן תורה שמע ובא. רבי אליעזר אומר: קריעת ים סוף שמע ובא"

ונשאלת השאלה: מה הגדלות של יתרו הרי כולם שמעו?! כפי שאנו אומרים בכל יום בשירת הים: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען תפול עליהם אימתה ופחד..."!?

כדי להבין את התשובה נביא משל למה הדבר דומה: בעיירה אחת היה יהודי שניצל את היותו בלעדי בשוק ההלוואות והיה מלווה בריבית. הוא אף ניצל את ההזדמנות העסקית והפריז בריביות שגבה מהמסכנים שנמקו בעבודתם וכל כספם ויגיעתם הועברו לאיש. כל היהודים בלית בררה לוו ממנו ולא פעם התלוננו אצל רב היישוב שהם ורכושם כבר שייכים לאיש שמעשיר על גביהם.

והנה ביום בהיר הכריז המלווה שהוא מעלה את הריבית באחוז אחד ומי שלא מעוניין שיחזיר את ההלוואה... הפעם כבר לא הייתה בררה והאנשים דרשו מהרב לעשות מעשה... מכיוון והמלווה נמנה בין עשירי המקום לא מצא הרב את ההזדמנות להוכיחו. והנה אחד מעשירי העיירה הלך לעולמו שהיה מוכר כחבר טוב של אותו מלווה בריבית. החליט הרב לנצל את ההזדמנות ולנסות להוכיח את האיש דרך ההספד שיספוד לנפטר.

שעת ההלוויה הגיעה, כל התושבים עמדו מול מיטתו של הנפטר והמלווה בניהם. הרב הכין דרשה חוצבת להבות, דיבר בשבחו של הנפטר שהיה צדיק וירא ה'. "כי לא במותו ייקח הכל..." לא לוקחים מכאן כלום! הכריז הרב, תוך כדי שהוא מסתכל על המלווה לראות כיצד הדברים משפיעים עליו. בזווית העין הרב רואה איך שמידענו מהנהן בראשו והרב ממשיך ביתר התלהבות: ראו האדם נולד עם ידיים קפוצות כאומר: "אני באתי לקחת הכול", והנה הנפטר עם ידיים פתוחות ומעיד "לא לקחתי כלום"... עד שהיה ניכר גם לנוכחים שהנ"ל הבין היטב את דברי הרב.

לאחר שסיים הרב את הדרשה הגיע אליו המלווה בריבית ואמר לו: "כבוד הרב, אני מכיר אותך 30 שנה אף פעם לא שמעתי דרשה כזאת..." כשהרב מתמלא סיפוק וכבר מבין שאין צורך בתוכחה שתביא להורדת הריבית ואולי בכלל. הוא ממשיך: "זה באמת חשוב שיבינו כבר האנשים בעיירה שלא לוקחים מכאן כלום הרב היה צריך לראות איך הם רבו איתי כשהעליתי את הריבית, וכי אינם מבינים שלא ייקחו מכאן כלום?!..."

כל העולם שמעו על קריעת ים סוף - שהרי נבקעו המים בכל העולם. כמו כן על מתן תורה - קולו של ה' נשמע מתחילת העולם ועד סופו וכולם רצו לבלעם לשאול מה קרה... מה שמבדיל את יתרו מכולם שהוא בניגוד לאחרים "שמע ובא!"...

לא פעם אנשים שומעים מה צריך לעשות הם חושבים שזה לא מדבר אליהם ולכן הם לא נוקטים אף פעולה שתקדם אותם ברוחניות. זוהי מעלתו של יתרו הוא "שמע ובא" - עשה משהו עם זה... התגייר והצטרף לעם היהודי.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים (יח, א). (קול מבשר, הגה"ק רבי שמחה בונים מפרשיסחה זצ"ל)

וצריכים להבין הלשון, מה משמיענו הכתוב שהיה כהן מדין, האנו יודעים זאת מפסוק (שמות ב, טז) ולכהן מדין שבע בנות. ואם רצה הכתוב להודיע מי הוא יתרו, מספיק היה לכתוב חותן משה.

ובשם אא"ז ז"ל [הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זצ"ל] שליתרו היו שני בחינות, שאם היה לו התנשאות הזכיר שהוא כהן מדין, ושעבד כל עבודה זרה שבעולם, ואם היה בא לידי עצבות היה מזכיר עצמו חותן משה.

ובשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זצוק"ל שכל יהודי צריך שיהיה לו שני כיסים, כיס אחד – בשבילי נברא העולם, ובכיס השני אנכי עפר ואפר, שאם בא לידי התנשאות יזכיר עצמו אנכי עפר ואפר, ואם בא לידי עצבות יזכיר עצמו בשבילי נברא העולם, וזהו כהן מדין חותן משה.

וישמע יתרו (יח א) (עלינו לשבח – שמות, הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א)

כל דבר שאדם שומע משפיע עליו לטוב או למוטב, ולו תהא זו האזנה חלושה, בדרך-ארעי. וזאת נלמד מקל וחומר מהסיפור הבא.

מובא באבודרהם שהאדם ששימש כסנדק בברית המילה של הילד, צריך להכין לו, לילד זה – לכשיגדל, את הדרשה הראשונה שידרוש ברבים. וסיפר לי הגר"מ אורבעך, רבה של רמת חן, ואחינו של מרן הגרש"ז אורבעך זצ"ל, שכאשר נולדה לו הבת הראשונה, והיה צריך להכין את דרשתו הראשונה שישמיע בציבור, פנה אל דודו הגרש"ז ו'הזכיר' לו ששימש כסנדק בברית המילה שלו, וממילא לפי דברי האבודרהם הנ"ל צריך הגרש"ז להכין עבורו את הדרשה. והשיבו הגרש"ז: 'הלא כבר הכנתי לך את הדרשה; האם אינך זוכר את הדרשה שדרשתי בעת סעודת המצווה שנערכה לאחר ברית המילה שלך?' - - -

גאון מסוגו של ר' שלמה-זלמן אינו מוציא מפיו מליצות. מה מונח אפוא בדברים אלא?

שדברים שאדם שומע כשהוא בן 8 ימים, עושים עליו רושם!!! אנשים, שדעתם ההיפך מדעת-תורה, אינם חוששים לדבר בסביבותיו של תינוק קטן דברים כאלה שלא היו רוצים שישמע בגיל מבוגר יותר. אבל, הגרש"ז גילה לנו שגם בגיל כה רך האוזניים שומעות וקולטות!

בלי לדעת את דברי הגרש"ז, אני המלקט, אומר שכל דבר שהאדם עובר בחייו נקלטים בזיכרונו מגיל אפס עד יומו האחרון, כולל שמיעה, ראייה והוויית שונות וכולם משפיעים עליו בצורה זו או אחרת.

דבר זה, אינו ידוע כל צרכו. לבד מחושי השמיעה המחודדים, ניחנו הילדים – אומר הרב הירש זצ"ל – בטביעת-עין נדירה, ובנפש טובה, ערה ותוססת, והם רגישים מאד לכל השפעה הבאה עליהם מן החוץ. כל הדיבורים על תורה ומוסר לא יעשו רושם על הילד כמו הדוגמא שהוא רואה אצל הוריו ומוריו, אם לטובה ואם לרעה. הורים תקיפים לא יצליחו בדרך כלל לחנך לסבלנות; רגזנים לא יוכלו לחנך למתינות; גסי-רוח לא יוכלו לחנך לנימוסים, וערמומיים לא יוכלו לחנך לתמימות ויושר.

אשרי הילד אשר הוריו הדירו שנתם מעיניהם ליד עריסתו, וניצלו אותן שעות כדי להתבונן אל עצמם ולהסיר מקרבם כל מדה מגונה, כל חולשה, כל רמייה, כל גסות-רוח וכל מה שנודף ממנו ריחן של מידות רעות, למען יהיה לדוגמא ולמופת לילדים, אשר כדי להיות אדם מוסרי הוא יצטרך רק לחקות אותם.

אהבתנו לילדינו היא כה עזה, עד כי כל קורבן לא יקשה לנו להביא למענם. האהבה האמתית דורשת מאתנו, כי נתגבר על עצמנו ונשתדל לעקור מקרבנו מדות רעות, שלפני שנולדו הילדים לא הצלחנו לכבוש אותם. אם יש תחומים הנלמדים בעיקר בחיידר, וביתר מוסדות החינוך החרדיים, אבל בכל מה שנוגע לעתידם הרוחני של ילדינו – עיקר ההוראה מוטל עלינו, ולשם כך אנו צריכים להיות אנשי מוסר.

שומה עלינו להגיע לכלל שלימות מוסרית, כדי שנוכל ללמד גם את בנינו אומנות זו. בראש וראשונה אנו לומדים למען עצמנו, וכך נוכל להתעלות אל פסגת המוסר ולהעלות יחד עמנו גם את ילדינו.

אם אנו מתרגזים ללא ריסון על כוס שנשברה, או על בגד שנקרע בגלל אי-זהירות תוך-כדי משחק, ואם דבר זה מעורר את זעמנו יותר מאשר חטא מוסרי שחוטא הילד כנגד אחותו הקטנה שביקשה ממנו טובה ולא קיבלה, או הטחת מילה מעליבה בעני מסכן, או השמעת מילה שאינה מתאימה לאמת – הרי בלי-יודעין אנו מוכיחים לילדינו כי התוכן המוסרי אינו עומד בדרגת העדיפות הגדולה ביותר, וכי הפסד חומרי מדאיג אותנו יותר מפגם מוסרי.

בית שבו יש תשומת לב רבה לענייני הביגוד, או לאכילה ומותרות, וכיוצא בזה, יותר מאשר לעניינים שבמוסר – אזי הילדים הגדלים בבית זה יהיו סבורים שהבגד והמעמד החומרי הוא קנה-המידה לכבודו של האדם. כהנה וכהנה דוגמאות של אי-צדק מוסרי עשויות להתגלות לעיני הילד בבית הוריו, והשפעתם מזיקה מאד.

לכן שומה על ההורים להקפיד מאוד שלא יתנו לילדיהם אפילו דוגמא קטנה ביותר של סטייה מדרך האמת והצדק. כי כאמור דווקא ההורים הם-הם אשר פעמים רבות יתנו לילדים בשחר ינקותם דוגמא של סטייה כזו. הם אולי משלים את עצמם כי זה אינו אלא עניין של מה-בכך, אבל למעשה נודעת לדברים אלה חשיבות מרובה עד מאוד, ונשקפת מכך סכנה להתפתחותם הרצויה של הילדים.

אשר שם האחד גרשם, כי אמר גר הייתי בארץ נכריה. ושם השני אליעזר, כי אלקי אבי בעזרי, ויצילני מחרב פרעה (יח,ג-ד)

שמו של הבן הראשון נקרא על שם היות משה גר בארץ נכריה, ואלו שם בנו השני נקרא על כך שה' הצילו מחרב פרעה. ולכאורה הסדר צריך להיות הפוך – קודם משה נרדף על ידי פרעה, ואחר כך מצא מחסה בארץ מדין הנוכריה, ומדוע, אפוא, הקדים משה את השם גרשום לשם אליעזר?

ומסביר המהרי"ל דיסקין, משה רבנו הגיע למדין מפני שגורש ממצרים. וזו באמת הייתה הסיבה לקריאת שם בנו הראשון בשם גרשום, על שם שהיה מגורש מארצו. אלא שחשש להכריז על האמת ולאומרה בפני יתרו, שמא לא ירצה בו, כי למה יחזיק בביתו אדם הנחשב לבוגד ומבקש למות על ידי השלטונות. יתר על כן, אולי יתרו היה מסגיר את משה הישר לידיו של פרעה. לפיכך פרסם משה שהטעם לכך שבנו נקרא "גרשום", הוא: "כי אמר גר הייתי בארץ נכריה". אולם את הברית לבנו השני, אליעזר, עשה משה בדרך במלון, כשהיה כבר הרחק מבית חותנו, וללא כל מורא מפניו, לפיכך יכול היה לפרסם את דבר היותו נרדף ומבוקש על ידי השלטונות, ואכן קרא לבנו על שם: "כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה".

"ואת שני בניה, אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה. ושם האחד אליעזר... (ד-ח ג'י) (מתורתו של ראב"ד לונדון, הגאון רבי יוסף צבי הלוי דינר) (מקדש הלוי")

לכאורה ייפלא, מדוע נאמר בפסוק פעמיים 'שם האחד'? מדוע לא נאמר כי שם האחד גרשום – ושם השני אליעזר? ונראה לומר, שהתורה מבקשת ללמדנו שאסור לנו להתייחס אל אי-מי מילדינו כאל בן שני-בן משני... עלינו להתייחס אל כל אחד ואחד כאילו הוא הבן האחד! בן יחיד! 'לא עוד ילד', אלא ילד יחיד ומיוחד, בעל נתונים וכוחות המיוחדים לו, ותפקיד המיוחד רק לו!

זהו יסוד עיקרי בחינוך הבנים. אסור לנו לערוך השוואות בין אחד לרעהו, גם אם אחד כשרוני פחות או בולט פחות בכל מעלה אחרת - עלינו להחשיב את כל הבנים בשווה, כל אחד על פי הכוחות שקיבל משמים!

ממלכת כהנים וגוי קדוש (יחיאל מיכל מונדרוביץ)

פרשתנו פותחת ביתרו היוצא אל המדבר, ומשפחתו של משה שבה ומתאחדת. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה... וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים גֵּרְשָׁם, כִּי אָמַר יְהוָה בְּאָרֶץ נְכַרְיָה. וְשֵׁם הָאֱלֹהִים אֱלִיעֶזֶר כִּי אֶלְקֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחַרְבַּ פְּרָעָה.

המפרשים מעירים, שלכאורה היה לו לקרוא לבנו הראשון אליעזר, ורק לשני גרשום, כי ההצלה מחרב פרעה קדמה להיותו גר בארץ זרה. רבנו החפץ חיים מבאר, שמשה קרא להם לפי הסדר הדרוש לחינוכם.

על משה לגדל בנים כשרים בסביבה זרה, וחושש שמא ילמדו חלילה ממנהג אנשי המדינה. עלי להשריש במשפחתו את הנבדלות מהגויים. הוא מציין זאת בקריאת בנו הראשון גרשום. גר הייתי בארץ נכריה! ראשית יש לזכור שאנחנו לא שייכים לכאן. אנחנו זרים! הרי הכרזה לשמור על הייחוד ולא להתמזג בגוים.

ידיד נעורי משמש רב בקהילה יהודית בסקוטלנד. כבר למעלה מ-25 שנים מתגורר הרב אברהם משה רובין בחבל-ארץ הצפוני המרוחק, ובסייעתא דשמיא מגדל שם את ילדיו לתפארת, בהקפדה על משמר התורה וגדרי הלכותיה, גאים ביהדותם, ואף בחוצות העיר מתהלכים זקופי קומה בלבוש חסידי הדור. כאשר הרב רובין השיא את בתו בנג'לגו, התפעלו בעיתונות המקומית מהחן היהודי האותנטי, ואף פרסמו צילומים מהאירוע. כאשר נשאל הרב רובין (בראיון בעיתון המודיע) כיצד מצליח לגדל את ילדיו בסקוטלנד? השיב הרב רובין "אינם גדלים בסקוטלנד. הם גדלים ברובינלנד". המשיך הרב והסביר, שכבר מגיל רך יודעים ללדי שביתנו מנותק מטומאת ארץ העמים. אנחנו חיים באי מבודד, בנחלה אוטונומית, בגישות נפרדת. בית משפחת רובין הוא 'רובינלנד'. לארץ שלנו מערכת חוקים, כללי נימוס, שפה נפרדת ומשטר עצמאי. השכנים הנוכריים והליכותיהם, אווירת הרחוב, התקשורת והתרבות, שייכים לחוץ לארץ. אינם קשורים אלינו, כי גבול ברור חוצץ בין סקוטלנד לבין רובינלנד, גבול עם בקרה קפדנית, ותנאי מעבר מובהקים.

כך גם משה רבינו. הוא אינו מתמהמה ביצירת 'קו הפרדת כוחות' בין משפחתו במדין לבין גויי הארץ. עוד לפני שנותן הודיה לה' על שהצילו מחרב פרעה, חובה עליו להכריז באוזניו ובאזני בכורו רך-הנולד גרים אנחנו בארץ נכריה. מחנכים רבים מציינים שדווקא נערים שגדלו באזורים 'מעורבים' ובשכונות שבהם יש צורך להיאחז חזק כנגד זרמי סחף, דווקא נערים אלה נעשו איכותיים יותר ומחוסנים יותר, לעומת אחרים שלא התנסו ולא התמודדו במסירות נפש לחיי תורה.

בוודאי שאין חולק על קביעתו ה'לכתחילה' של הנשר הגדול הרמב"ם (פרק ו' מהלכות דעות) 'אם היה [אדם] במדינה שמנהגותיה רעים, ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיו צדיקים, ונוהגים בדרך טובים'. נזכור גם את הצהרת רבי יוסי בן קיסמא 'איני דר אלא במקום תורה! אך עד שיזכו כולם להתגורר ביישובים חרדיים, בין שכנים כשרים ומסולתים, העצה היא ליצור 'מדינה בתוך מדינה'. מדינה בשטח הבית, בה דרך התורה היא אורח החיים.

בברכת 'הבדלה' מודים אנו להשי"ת על שהבדיל בין קודש לחול - בין אור לחושך - ובין ישראל לעמים. שמעתי מהגאון הצדיק רבי יעקב הלל שליט"א, עת הופיע ביקרו בבית ספרנו בהתאסף ראשי

עם, 'כמרחק שבין אור לחושך, כך המרחק בין ישראל לעמים! נעמוד על 'משמר הגבול', ולא יישמע שוד ושבר בגבולנו!

בהצלחה בעבודת הקודש!

וישמע יתרו כהן מדין (יח, א) (יחי ראובן)

היה פעם יהודי עולה חדש שהגיע לארץ ישראל ובשבת קודש רח"ל עלה על עץ תאנים, קטף ואכל. והעץ לא היה שלו. חלף שם יהודי עטוף בטלית שיצא מבית הכנסת, וקרא לעברו: "ר' יהודי, שבת היום! האם אתה יודע כמה איסורים אתה עובר? זכור את יום השבת לקדשו, שמור את יום השבת לקדשו, מחלליה מות יומת, כל העושה בו מלאכה יומת, הרבה עבירות, ומלבד חילול השבת הרי האילנות לא שלך: לא תגנוב, לא תגזול. אתה גם אוכל את התאנים ככה, בלי לבדוק, זו סכנת תולעים, שרצים – איסורים על גבי איסורים ... כן, העניק לו דרשה שלימה של "הוכח תוכיח", והיהודי המשיך ואכל, והוא חזר שוב בקול רם על פרטי האיסורים והפסוקים שהאיש נכשל בהם. לפתע פנה איליו ה'עולה החדש' ואמר: "כמה מיוחד כאן בארץ הקודש, בחו"ל לא היו לנו דברים כאלו. ב"ה, כאן אפשר לאכול תאנים מתוקות, וגם ברוך השם, לשמוע בינתיים פסוקים ודברי תורה ... הוא שומע פסוקים – "מחלליה מות יומת" "לא תגנוב", ונהנה, אוכל תאנים גנובות ושומע דברי תורה. האם זה נקרא שהוא שומע?!

"ואשא אתכם על כנפי נשרים". (י"ט ד') (האזינו ל"ב י"א)

ידוע ומפורסם המשל שרש"י מביא - הנשר כשבא להעביר גוזליו ממקום למקום, אינו נוטלם ברגליו כשאר עופות, שיראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, אבל הנשר ירא רק מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר, מוטב שיכנס החץ בי ולא בבני, אף הקב"ה נשא את ישראל על כנפי נשרים, כשמצרים השיגום על הים, היו יורים בהם חיצים ובליסטראות, מיד "ויסע מלאך האלקים ... ויבא בין מחנה מצרים". אלא שיש לשאול שאלה פשוטה, איך מתחילה גוזלו של הנשר עולה על כנפי הנשר, הרי הנשר עצמו אינו יכול לעשות זאת? הגאון רבי שמשון רפאל הירש עונה על כך תשובה עוצמתית: כדי לעלות על כנפי הנשר, הגוזל הרך והחלש חייב לקפוץ. הוא חייב לאגור את מלוא כוחו ולעשות את הכמעט בלתי אפשרי, לקפוץ. אכן, אחרי שהוא עולה על כנפי הנשר הוא יכול לעוף ולהתרומם למקומות ולדרגות שלעולם לא חשב עליהם, מכל מקום הצעד הראשון תלוי בו. אף אנו כאשר עומדת מולנו משימה קשה ואנחנו זקוקים לסיעתא דשמיא, עלינו לדעת כי הקפיצה הראשונה עם כל הקושי וחוסר הביטחון - היא תלויה אך ורק בנו!

אני חותנך יתרו בא אליך (יח ו) (בן איש חי)

יש להבין, מה חידש יתרו למשה שאמר לו: "אני חותנך יתרו", והרי משה רבנו מכיר אותו ויודע שהוא חותנו?

ויש לומר, על פי מה שכתוב בספר "חובת הלבבות", שחסיד אחד בא לחנות לקנות דבר מסוים, ואמר לו בעל החנות שהוא מוזיל לו את המקח מחמת חסידותו ויראת שמים שיש בו. אמר לו החסיד: אני באתי לקנות בדמים ולא באתי לקנות ביראת שמים.

וטעמו של אותו חסיד הוא פשוט, שלא רצה ליהנות מיראת שמים שלו בעולם הזה. והנה יתרו נתגייר והיה בו הרבה יראת שמים, ובוודאי שכל אחד מישראל היה מייקרו ומקבלו בביתו, וכל שכן משה רבינו שאוהב יראת שמים. אך אם היה מתאכסן אצל אחרים, בוודאי הם יכבדוהו ויקבלוהו

בשביל יראת שמים שלו, כיון שאין לו קירבה עמהם, אבל משה רבינו שיש לו קירבה גדולה עמו שהוא חותנו, צריך לקבלו בכבוד בשביל הקרבה.

ולכן אמר לו יתרו בפירוש: "אני חותנך יתרו בא אליך", כלומר שרוצה לומר שאין אני מתאכסן אצלך בשביל יראת שמים שיש בי, אלא בשביל שאני חותנך יתרו, שאתה חייב לקבלני משורת דרך ארץ ונימוס העולם.

ויצא משה לקראת חותנו... וישאלו איש לרעהו לשלום (יח,ז) (מר רפאל ירקוני)

פעם אחת שלח הצדיק רבי מאיר מפרימישלאן מכתב להגאון רבי שלמה קלוגר ובו כתב כי הוא מבקש להיוועד עמו בכפר פלוני ביום פלוני. נענה רבי שלמה לקריאתו של הרבי וביום המיועד הגיעו שניהם אל הכפר. קרא רבי מאיר למשמש ואמר לו: לך נא ושאל את פי הגאון שיאמר על פי דין תורה מי מאתנו צריך ללכת ולהקביל את פני רעהו, האם אני הוא זה אשר צריך ללכת אליו או שמא עליו לבוא אלי תחילה. הלך המשמש ושאל כפי שנצטווה מרבו. בדין הוא אמר רבי שלמה שיבוא הוא אלי תחילה! חזר המשמש ומסר לרבו את תשובתו של רבי שלמה. לבש הרבי את מעילו נטל את מקלו ויצא אל אכסנייתו של רבי שלמה להקדים ולשאל בשלומו. כאשר נפגשו שאל אותו הרבי: אמור נא לי רבי שלמה, מהו המקור לתשובתך שאני הוא זה אשר צריך להקדים ולבוא.

מקור תשובתי נענה רבי שלמה ואמר נמצא בפסוק: "ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו שלום", ומבאר רש"י: איני יודע מי השתחוה למי, אלא שכשהוא אומר "איש לרעהו", מי הקרוי "איש", זה משה, שנאמר (במדבר י"ב, ג'): "והאיש משה". אם כן אמר רבי שלמה נמצאנו למדים מדברי רש"י שמשה הוא זה שהקדים שלום ליתרו. ולכאורה קשה, הרי במדבר היו שניהם בדרך ומפני מה ראה משה להקדים שלום ליתרו? אלא סבור אני לומר המשיך רבי שלמה שמשה רבינו הקדים לו שלום מפני שיתרו הלך מרחק רב ממדין עד מקום פגישתם ואילו משה רבינו הלך דרך קצרה. גם אני סיים רבי שלמה נסעתי מרחק רב מעירי, ברודי, ואילו כבודו נסע רק כמה פרסאות. משום כך הוריתי על פי דין תורה שהרבי הוא זה אשר צריך לבוא תחילה אלי.

ויספר משה לחותנו (יח, ח) (מעדני הפרשה הר' ישראל אהרן קלצקין - פרשת יתרו)

את כל התלאה מעשה באחד ששמע שחתנו הצליח מאוד בכמה עניינים הזדרז ה'שווער' ובא לבקרו ולקצור את הפירות, כמו שכתב דוד המלך בתהילים: 'וישגב אביון מעוני' (כאשר מאן דהו יוצא מעניותו ומצליח, אזי) 'וישם כצאן משפחות' (מיד מקבל הרבה קרובי משפחה שרוצים חלק מן העוגה), אבל אז יוצא החתן לקראתו ומכניסו הביתה, ומתחיל להסביר, זה לא כ"כ פשוט, יש הרבה תלאות וקשיים וכו', והשווער תמה ומתפלא: באתי להשתתף בשמחתך ולמה אתה מתלונן? וכי עיני צרה בך? לא, עונה ה'איידים', תודה שקפצת לבקר, רק רציתי לדעת היכן היית בימים הקשים שעברו עלי והיה קר וחשוך בלב?

וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ... עֵתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עָלֵיהֶם: (שמות י"ח י' - י"א). (אברהם לוי)

התבוננות - זה א' ב' בעבודת ה'

כל מי שמתבונן בתחילת הפרשה בדבריו של יתרו מרים גבה או שניים, ומי שיש לו שלושה גבות - מרים את שלושתן. מדוע? עומד לו גדול החוקרים בפענוח סוגיית "מיהו הא-לוה האמת", אדם שכל חייו חפר ונבר וחקר ודרש ובלש ודש בכל העבודות זרות שיש בעולם - ולא מצא עדין את הא-לוקים

האמתי, ולפתע פתאום הוא פותר את החידה הסבוכה הזו ברגע אחד - ומחליט שה' הוא הא-לוקים האמתי. ומה משכנע אותו להגיע למסקנה הנפלאה הזו? החשבון הפשוט הבא: המצרים תכננו להטביע את היהודים בַּיָּאֹר, ובסוף עצתם צנחה ולא צלחה - והם בעצמם טבעו במים (רש"י י"ח י"א). שמעתם את הראיה החזקה והמרעישה שגרמה ליתרו להגיע למסקנתו הכבירה "שה' הוא א-לוקי האמת"? היעלה על הדעת להשתכנע מראיה כזו רעועה? מילא אם באמצע הלילה הייתה מתגלית ליתרו איזו דמות עלומה ואומרת לו "סניור יתרו... דע לך שאני הוא הא-לוקים - ולראייה אני מגלה לך את מספר הלוטו של ההגרלה הקרובה", כאן אולי היה מקום להשתכנע. אך מה כל כך משכנע בזה שהמצרים תכננו תוכנית על בני ישראל - ובסוף זה חזר עליהם? האמת היא שהקושיה עצומה שבעתים, ואף יותר מכך. מדוע? משום שהיו עשרת המכות, קריעת ים סוף, מן, שליו, באר מרים, ענני כבוד, עמוד האש ועמוד הענן, עם ישראל הוצפו בנסי ניסים בכל רגע ורגע, ולמרות כל זאת, כל הכבודה הנפלאה הזו לא הספיקה ליתרו להחליט שה' הוא א-לוקי האמת. מה כן שכנעה אותו סופית? הידיעה שתוכנית "הפתרון הסופי" שתכננו המצרים על היהודים - לא יצאה לפועל, אלא התקיימה בהם עצמם. (רצו להטביע - והם עצמם טבעו). ושוב השאלה מתפרצת ועולה וזועקת וממריאה עד לב השמים: מה כל כך מיוחד בזה שהמצרים תכננו - ובסוף זה חזר עליהם, יותר מכל הניסים והנפלאות שה' עשה לעם ישראל?

יתרו מגלה לנו את סוד האמונה הגדול, הרמוז במילה אחת. "התבוננות". פירוש: אדם שלא מעוניין להתאים את עצמו לאמת - אלא את האמת אליו, אדם כזה יצליח תמיד לרקוח מרקחת מעניינת ולהכניס פרשנויות ותיאוריות והסברים במה שהוא יראה, ובכך לנטרל לעצמו את כל הקושיות וההתמודדויות הבעייתיות. רוצים דוגמא עם הרבה צבע?

מי לא שמע את התיאוריה הגאונית והמבריקה "שהעולם נברא מהמפץ הגדול", וכדלהלן: אי שם באיזה שהוא "שום מקום" בקוסמוס, הייתה פסוליה. (ואל תשאלו מי ברא אותה ושם אותה שם - כי לצ'ארלס דרווין אין על זה תשובה...) שנים רבות עמדה הפסוליה על מקומה, ויום אחד היא התפוצצה - ומזה נוצר קוף אביר וכביר עם זקן עבות וזנב נדיר. אחר כך התפוצצה פסוליה נוספת ומהפיצוץ הזה נוצרה שימפנזה יפה עם עיניים כחולות ושיער גולש. עברו ימים חלפו שנים, השניים באו בברית הנישואין, ונולדו להם סוללה מפוארת של קופים מוצלחים. הזמן חלף ודלף, ובינתיים נוצרה עוד סדרה של פיצוצים. פיצוץ אחד הוריד לקופים את הזנב... פיצוץ נוסף עיצב להם את האצבעות ברגליים, עוד פיצוץ עזר להם לחדד את האף ולהשיר את השיער מהגוף ולשנות את צבע העור... פיצוץ נוסף לימד אותם עברית... וכך אט אט התפתח לו העולם - כאשר כל פיצוץ מקדם אותו עוד קצת אל השלמות הנפלאה. שורה תחתונה, לדעת דרווין האדם הוא "קוף משודרג" שחלק מהאחים שלו לא צלחו את השדרוג ועדין לא התפתחו, ולכן הם נמצאים היום בפינת החי - וממתינים לפיצוץ הבא שיקדם אותם.

נכון שזה נשמע נפלא?

(נ.ב. אם תשמעו פעם סידרה של פיצוצים בחדר לידה באחד מבתי החולים, אל תיבהלו ואל תיקראו לשומר. פשוט כנראה יש איזו התקדמות ושדרוג למין האנושי - וקולות הפיצוץ מעידים על זן מתקדם יותר שבא לעולם, משהו יותר מוצלח מאתנו)...

הבעיה היא שבינתיים התברר שפיצוץ הורס ולא בונה... ולמרות זאת זה לא מעניין את האתאיסט החמוד. זהו. יש לו הסבר איך נוצר העולם, הסבר שמוביל אותו למסקנה של אין דין ואין דיין, מסקנה שמתאימה לו ומתירה לו לעשות ככל העולה על רוחו, וזה בעצם מה שחשוב לו. (אין לו אומץ ללכת לסמינר ולעמוד שם "ראש בראש" מול סוללת המרצים הנמרצים שיכולים להוכיח בצורה

לוגית שלא ניתנת לערעור וניעור ופירור - שיש דין ויש דיין ושתורת משה אמת ושיש עולם הבא ושכר ועונש וכו'.

הנה לנו דוגמא מספר 1 שאנשים מוכנים להגיד את השטויות הכי גדולות ולתת הסברים לתעלומות הכי נשגבות, והם לא מתביישים אף להעלות את הדברים על הכתב ולהציע את מרכולתם ברבים. ואתם חושבים שיתרו לא ידע את סגנון החשיבה היצירתי והפורה הזה? וכי לא היה לו מספיק שכל כדי להמציא איזו אמונה ותורה חדשה? אם כן לשם מה הוא היה צריך לייגע את עצמו עשרות שנים ולחקור ולחפש מי ברא את העולם "באמת"?

יתרו מלמד אותנו נקודה מאוד בסיסית. בן אדם בן אדם, תתבונן! אין ספק שלכל דבר אפשר למצוא הסבר ותיאוריה. אך אל לאדם לנסות לתת הסברים ופולפולים לכל דבר, אלא עליו לקשר את כל המאורעות ולחפש את החוט השזור ביניהם.

הנה, פרעה היה מכונה "אלוהי המים", היו לו את היאור והנילוס שלעולם לא יבשו, היה לו גם עוצמה וכוח שאין כמוהם (מצרים שלטה בכל העולם), באותה תקופה בני ישראל היו מבוזים ועבדים נרצעים, שחטו להם את הילדים, התעללו בהם והפרידו את הגברים מנשותיהם ורדו בהם בעבודות קשות, עד שיום אחד קם בעל הכוח והעוצמה "פרעה", והחליט להטביע ביאור את בני ישראל החלושים, ואין ספק שהיו לו 100% סיכויים להצליח! אלא שלמרות זאת התהפכה התמונה 180 מעלות והמצריים טבעו בים סוף, ואילו בני ישראל שהיו להם 100% סיכויים למות - צלחו את כל הצרות ושרדו את כל הגזירות, והיו להם ניסים ונפלאות. מן, שליו, ענני כבוד וכו'.

יתרו התבונן מהצד על כל המהלך, אך זה עדין לא שכנע אותו באמונה בבורא. בסדר, א-לוקי היהודים עושה מופתים, ולהבדיל גם המכשפים עושים מופתים, ונבוכדנצר עשה שהפסל ידבר (הוא הכניס את הציץ לתוך הפסל), המכשפים הפכו מקלות לתנינים ומים לדם, ויתרו לא התפעל ממופתים וניסים. אך כאשר הוא ראה שהתוכנית שרצו המצריים לבצע בעם ישראל - התקיימה בהם עצמם והם טבעו בים סוף, הפרט הדק הזה שבר אותו ושכנע אותו באמונה בבורא עולם. פתאום הוא קלט שהעולם הזה אינו הפקר, יש דין ויש דיין ואף אחד לא יכול לנגוע במוכן לחברו אפילו כמלא נימה (כחוט השערה), והבורא לא מוותר לאף אחד - ואפילו את המלך הגדול של מצרים הוא מעמיד במקום, ומעניש אותו באותה תוכנית שהוא תכנן על בני ישראל.

הצדק הגבוה והאמתי הזה - זה מה שכבש את ליבו של יתרו, וזה הפשטות של המילים ויאמר יתרו... עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. איך אני יודע? כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר דָּוָה - עָלִיָּהֶם. התוכנית הרעה חזרה עליהם בעצמם. הנה, יש דין, יש דיין, יש צדק, מידה כנגד מידה לא בטלה, והעולם אינו הפקר. וצדק כזה מושלם אין באף מקום, ואף אליל ודחליל לא מתחרה עם השלמות הזו.

עד כאן עיכלנו מעט את "ההתבוננות" של יתרו ומסקנתו הנפלאה, ואין ספק שהאמונה הדקה וההתבוננות העדינה הזו הם הא' ב' של האדם היהודי, וזה מה שמחבר אותו עם הבורא - יותר מהכל. מה כוונת המשורר החזן והפייטן?

אדם המקיים מצוות זה עדין לא מעיד שהוא מחובר לה' בלב ונפש, מפני שהמצוות הם "מעשים חיצוניים". לנענע לולב, להניח תפילין, לנוח בשבת, לקבוע מזוזה בפתח... יתכן גם שהאדם יעשה את המצוות חפז ומתוך נגיעות של כל מיני חשבונות. ההורים שלו דתיים - והוא לא רוצה לצער אותם... לא נעים לו מאשתו והשכנים... הוא ממשיך לעבוד את ה' - כי הוא חונך כך מקטנות... אך בתוך תוכו הוא יבש וריק מאהבת ה' ובעצם הוא עושה את המצוות מתוך הרגשת עול ואין לו "שמחה פנימית" באותו רגע, והוא מחפש תמיד רק לסיים אותם. הוא בא לבית הכנסת אחרון ויוצא ראשון... בצאת

השבת הוא על קוצים ומחכה שהשבת כבר תצא... אדם כזה כמובן שיקבל שכר על מצוותיו, אך אין ספק שעדין הוא רחוק מהשלמות ומהחיבור לבורא - ובקלות "להבת האמונה" שבקרבו עלולה להיכבות. ומדוע לא? הרי הוא "חיצוני" בלבד בעבודת ה'. אך מי שמאמין וחי וחש ונושם את הרמה הגבוהה שהגיע אליה יתרו, את היסוד של "אין עוד מלבדו", שיש דין ויש דיין, שיש צדק א-לוקי, שעל הכל יביא הא-לוקים במשפט - הן טוב והן מוטב, הרי שהוא כנוע לה' בצורה מלאה ועובד את ה' מתוך פנימיות.

הפנימיות היא זו שמכתיבה לו את החיצוניות - את המעשים, ואין ספק שלפני כל צעד הוא שואל את עצמו "אם אני יעשה את מה שבא לי לעשות, האם זה ישמח את ה' - או יצער חלילה?"

ולא לחינם נכתבה פרשת "מעמד הר סיני ועשרת הדיברות" בפרשה של יתרו, שהרי את ההתבוננות המושלמת ראינו אצל יתרו, וזה בעצם הא' ב' של מתן תורה. שהרי לימוד תורה בלי התבוננות וקיום מצוות עם חיצוניות וללא פנימיות - זהו חיסרון מאוד גדול בעבודת ה', ועלול לגרום לאדם לאבד את כל צמיחתו וקידומו הרוחניים. לדוגמא: אדם בא לשיעור תורה ושומע את המרצה מדבר על חיזוק במגוון נושאים, באותו רגע הוא תופר אותם במוחו על כל הסובבים - חוץ מעל עצמו. כאשר הוא שומע חיזוק בשלום בית - הוא בטוח שהדברים מכוונים אל זה שישב מאחוריו... עבודת המידות - מתכוונים לחמתי שבעזרת נשים... משא ומתן באמונה - הכוונה לגבאי בבית כנסת שמכר את הכיסאות בימים נוראים במחיר יקר... כן כן כאשר חסר לאדם את ההתבוננות האמתית, אזי כל עבודת ה' שלו נפסדת. הוא לומד תורה - ולא מפנים את מה שקורא. שומע שיחות חיזוק - ולא מבין שהדברים מכוונים גם אליו. מקיים את המצוות בלי לב וחיות - ומתעמק בחלק החיצוני והמעשי שלהם, ומתעלם מפנימיותם.

לא נעים להגיד, אבל אדם שחי ללא התבוננות - גם הקשר שלו עם בן זוגו פצוע וקרוע ופגוע וגרוע ורעוע! הוא עלול לפגוע בזולת ולא להבחין, וגם כאשר מעירים לו, במקום לבקר את עצמו ולבדוק את הצד השני של המטבע - תחת זאת הוא שולף הסבר מקיף למה שעשה - המעיד שאצלו הכל בסדר ושהוא זך ומושלם מכל אשמה, והוא כלל לא מתבונן שהתנהגותו גורמת נזק לסביבה ולמשפחה.

גם חינוך הילדים שלו נראה בהתאם, ובמקום ילד פלא הוא מקבל ילד פרא. שהרי הוא חונך עם חיצוניות בלבד וכלל לא טיפח את פנימיותו של הילד. הוא אומנם קנה לילד בגדי שבת מכובדים ועשה לו בר מצווה כיד המלך, רכש עבורו כובע וחליפה - ושלח אותו עם קונטיינר ממתקים לשיבה, אותו אב בטוח שהוא משקיע בבנו את המרב והמיטב, אך הוא לא הבחין שהוא פיתח יפה את חיצוניות הילד, אך לא השקיע בבניית מהותו ופנימיותו. ואתם חושבים שהילד לא קולט את זה?

מספר הרב יחיאל יעקובסון: פעם נכנסתי עם מורה לאיזו כיתה בבית ספר מסוים, ושאלנו את הילדים הקטנים שאלה מאוד פשוטה. "מה הכי חשוב בעולם?" כמובן שכולם צעקו "ללמוד תורה ולעשות מצוות", שהרי מדקלמים להם את זה כל הזמן. ממשיך הרב יחיאל ומספר: באותו רגע אמרת למורה שהילדים אומרים כהוגן, אך רואים עליהם שזה ציטוט סינטטי - והם לא מחוברים למה שהם אומרים. לפתע ירה אחד הילדים לחלל את המילים הבאות: לאכול צ'ולנט זה יותר חשוב מללמוד תורה! באותו רגע המורה גער בילד והילדים גיחכו לעברו, המורה אפילו רצה להעניש את הילד על דברי הליצנות שאמר, אך הרב יחיאל אמר למורה שדווקא הילד הזה דובר אמת!

המורה שאל "מה הרב מתכוון?" והרב ענה: אני אומר שהילד בטוח באמת שלאכול צ'ולנט זה הערך העליון ביותר. ראה הרב יחיאל שהמורה לא מאמין לו שהילד כל כך רדוד במחשבתו. מה עשה? קרה לילד ואמר לו בפני כולם: אני מאמין לך שאתה בטוח שצ'ולנט זה הערך הכי עליון. אבל מהיכן

אתה יודע את הסוד הזה? והילד ענה: כל שבת באמצע הסעודה של הבוקר אבא שלי מבקש ממני להגיד דברי תורה, ואני קם ומספר לכולם את פרשת השבוע. אך במקום שאבא שלי יקשיב לי ויאזין לדברי - הוא שקוע בצלחת ואוכל, וכאשר הוא מסיים את הצלחת הוא מוזג עוד אחת, ואני רואה שהצ'ולנט מעניין אותו הרבה יותר מדברי התורה שאני אומר.

לא יאומן איזו הבחנה דקה יש לילדים. החיישנים הנקיים שלהם קולטים בדיוק אם האבא מחנך אותם עם פנימיות ואכפת לו באמת מלימודם ותורתם, או שהוא עושה זאת בצורה חיצונית - בשביל שיוכל לכתוב בדף קשר שהילד סיפר נפלא פרשת שבוע.

וזה לא סוד שאת הילדים אי אפשר לרמות! אתה יכול לדקלם לילד מהבוקר ועד הערב שהתורה זה הערך הכי עליון, אך אם לא תשדר לו את זה עם פנימיות ודוגמא אישית - "ותראה לו מעמד הר סיני" כאשר הוא אומר דבר תורה על השולחן, אתה עלול לגרום לו "חינוך עקיף" שצ'ולנט זה הערך העליון ביותר, ומחר הוא יגדל עוד קצת ויבין ממך שהכסף זה ערך עוד יותר עליון, ומחרתיים הוא עלול חלילה לנבול וליפול בכל חינוכו ולחפש את עצמו וערכיו במקומות אחרים.

האמת היא שאדם שהתבוננותו אינה פנימית ומושלמת, כאשר באים עליו צרות ואסונות חלילה - הניסיון באמונה שיש לו מאוד גדול, מפני שהוא לא רגיל להתבונן בין הטיפות ולראות "גם" את יד ה' שליוותה אותו באותו זמן של צער וכאב, מה שנקרא "להתבונן בחצי כוס המלאה".

לפני מספר שנים כל הארץ רעשה וגעשה כאשר משפחה בצפון עלה ביתם באש ונשרפו למוות שלושה ילדים מתוך ארבעה שהיו להם, והמשפחה איבדה את רכושה. הכאב היה עצום, הצער היה נורא, וכלל הציבור נרתם למערכה וקרא תהילים למען אותה משפחה. כצפוי, הגיע התקשורת אל אותה אישה "חרדית" וראיינו אותה: מה את אומרת על המצב הקשה וכו'... שיכלת שלושה ילדים, איבדת רכוש, היית עם הילדה בבית חלים, המשפחה שלך התפרקה... סבלת וכו'... והאישה השיבה להם תשובה שהם לא האמינו: הכל משמים, ה' נתן ה' לקח, הכל לטובה, אנו מאמינים שזה תיקון שהיינו צריכים לעבור ואין לנו טענות על ה' חלילה, ותודה לה' שלפחות השאיר לנו את התינוק (אחד מתוך ארבעת הילדים).

אשריהם ישראל שעיניהם כל כך טהורות וקדושות והם יודעים לראות גם את האור שבתוך החושך, ואת יד ההשגחה המנווטת ומסתתרת בתוך הניסיון הקשה והכואב. אך אין ספק שכדי להגיע לרמה כזו צריך לפתח כל הזמן את ההתבוננות הטהורה ולראות את היד המכוונת שבכל מאורע. אחרת, בשעת משבר עלול האדם להישבר ברוחניותו חלילה.

אכן, "התבוננות" פנימית עמוקה וטהורה וישרה יש לה השפעה גדולה על כל עבודת ה' של האדם. על שלום ביתו, חינוך ילדיו, לימוד תורתו, קרבתו לה', עמידה בשעת משבר חלילה וכו'. משום כך חובה להיות עם התבוננות נכונה ולהכניס אותה לכל פינה בעבודת ה' ולהפיח פנימיות במעשים החיצוניים שאנו עושים, ולחנך גם את ילדינו לפתח את הכלי הקדוש והנשגב הזה.

את המסר הזה אנו רואים בפרשה גם אצל משה רבנו: וַיִּקַּח יְתָרוֹ... אֶת צִפְרָה אִשְׁתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלוּחֶיהָ: וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גֵּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הֵייתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִתַּחַב פְּרַעֲה: ("ח ב' - ד). כאשר עברו על משה ימים קשים ואף היה מצב שמלך מצרים ביקש להורגו על שטמן את המצרי בחול, במקום שמשה יתמקד בצרות ויבכה את מר גורלו, תחת זאת הוא ראה את יד ה' שליוותה אותו בכל הזמנים, ואת הניסים שהיו פזורים סביבו ברגעים הכי קשים. ולא רק שמשה הודה לה' על כך באותו רגע, אלא הוא אף הנציח זאת לנצח ועשה לעצמו את הסימנים הכי גדולים לזכור זאת. "הוא חקק את זה בשמות של הילדים שלו"!

זה פלא שיתרו זכה להיות חותן משה - החותן של גדול הדור? הרי יש לו עם משה רבינו מכנה משותף גדול. אצל יתרו ראינו את ההתבוננות הגדולה - עד כדי אמונה גמורה בה', ואף אצל משה ראינו שהנציח בילדיו את ההתבוננות הנפלאה בהנהגת ה' עמו.

ולא לחינם מפרסמת לנו זאת התורה - שהרי מעשה אבות סימן לבנים, מהם אנו אמורים להעתיק את הדרך והכיוון בעבודת ה', והם אלו שגילו לנו כיצד נראית עבודת ה' "מושלמת".

ומי לא רוצה להיות מושלם בעבודת ה'?

ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם... (יח, 1)

ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים.

גמ' סנהדרין צד: "גנאי הוא למשה ושישים רבוא, שלא אמרו ברוך, עד שבא יתרו ואמר: ברוך ה'".

שאל הרה"ק בעל התפארת שלמה זי"ע והרי לכאורה הדבר מוקשה: וכי השירה שאמרו בני ישראל על הים הייתה שבח קטן מן המילים הספורות שאמר יתרו?

אלא התירוץ הוא: יתרו חידש דבר בהבעת הכרת טובה לה'! כי בני ישראל הודו לה' על הטובות שנעשו להם עצמם, ואילו יתרו אמר דברי תודה על הטובות והחסדים שנעשו לאחרים...

ובכך היה ראשון!...

"כי בדבר אשר זדו עליהם" (יח יא) (רבי יוסף פצנובסקי זצ"ל)

הבעל שם טוב הקדוש אמר כי כל אדם נידון בשמים לפי פסק דינו שלו! שבשעה שהוא רואה לפעמים את חברו עושה מעשה רע, הריהו חורץ את משפטו, וחושב שראוי חברו לעונש זה וזה, בעוד הוא שוכח כי הוא עצמו הרי עשה פעם כמעשה זה ובדבריו חרץ את משפטו גם הוא.

זהו שאמר הכתוב " כי בדבר אשר זדו עליהם" העונש ניתן תמיד כפי שחרץ אדם על עצמו.

מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך (יח, יד). (לקט אמרים)

לכאורה מה היה חסר לבני ישראל במדבר, מזון היה להם בריווח, בגדים לא חסרו להם, שהרי שמלתם לא בלתה, אם כן, על מה היו מריבים זה עם זה, אלא כך דרכה של מחלוקת, בעלי ריב מוצאים מקום למחלוקות אפילו במדבר.

וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה... וירא חותן משה. ויאמר... מדוע אתה יושב וכל העם נצב... (יח, יג-יד) (הרב זליג ברנשטיין)

וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב. את כל אשר הוא עושה לעם ויאמר מה הדבר וכו' מדוע אתה יושב וכל העם נצב וכו' (יח. יג-יד)

רש"י: יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל. ומקשים העולם מה שאלה זו, הלא כך הוא הדין שהדיינים יושבים ובעלי דין עומדים? אלא הסביר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו דברי יהונתן הסבר פלפולי נפלא עד למאוד! דהנה הגמרא (סנהדרין יט.) "מלך לא דן ולא דנין אותו", דכתיב (דברים יט. יז) "ועמדו שני האנשים", ודורשים מכך דשני הבעלי

דינים צריכים לעמוד ואין כבודו של מלך לעמוד לכן לא דנין אותו, וגם לא דן משום קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים.

וכתב התוס' (יח ע"ב ד"ה והא) דזה שאין מלך דן, הוא רק באופן שהוא נמצא לבדו, אבל יחד עם אחרים יכול הוא לדון. אבל בגמרא (שבועות ל') ישנה ברייתא אחרת ושם כתוב "ועמדו שני האנשים" הכוונה על העדים שיעמדו בדין. ולפי זה יש לומר שבעלי דינים רשאים ליישב וממילא אפשר כן לדון את המלך וכן הוא יכול לדון.

והשתא מובן היטב דברי הכתוב: דכך שאל יתרו את משה: "מדוע אתה יושב לבדך" ממה נפשך, אם אתה סובר שהכתוב "ועמדו שני האנשים" הולך על בעלי הדינים שצריכים לעמוד, ולפי זה יהיה הדין שהמלך לא דנין אותו ולא דן לבדו זולת עם דינים אחרים כשיטת התוס', א"כ "מדוע אתה יושב לבדך" הלא מלך אתה, ואם הנך סובר כברייתא ש"ועמדו שני האנשים" הולך על העדים ולא על בעלי הדינים ולפי זה המלך דן וגם דנים אותו, א"כ אז קשה למה "וכל העם נצב עליך" הרי לפי ברייתא זו אין הבעלי דינים צריכים לעמוד...

"מן בקר עד הערב" (יח יד) (ר' שמואל מסאלאנט)

שאלו פעם אחת את ר' שמואל מסאלאנט, מדוע אינו קובע זמן מיוחד לקבלת אנשים, לפסוק שאלות וכיוצא באלה ענייני הרבנות? ענה ר' שמואל: יהודי, ובפרט מנהיג בישראל צריך ללכת בדרכי ה', לדבוק במידותיו. ודרכו של השם יתברך, שהוא עונה לכל אדם בכל שעה שהוא פונה אליו, כמו שאנו אומרים בברכת המזון: "שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת". אין לו שעות קבלה.

כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי להם את חוקי האלוקים (יח, טו). (אמרות חכמה)

יום אחד נודע לרבי אבישי מפראנקפורט, שאחד מבעלי הבתים שבעיר התחיל לפתוח חנותו ביום השבת, ביקש הרב הזדמנות להיפגש עמו. כדי להשפיע עליו שיחזור בתשובה, אלא שהתקשה הרבי היאך יפגשו, הרי אין הלה בא לבית כנסת, ואם ישלח לקרוא לו, לא יבוא, יצווה עליו בידי שליח, שינעל את חנותו, לא ישמע בקולו, יקום וילך אליו בעצמו, שמא לא יועיל, ויהיה בכך גם מכשול לאחרים. עלה רעיון בדעתו של רבי אבישי, אמר לאחד ממקורביו, סוחר נודע, שילך ויקנה אצל יהודי זה סחורה באשראי, ושתגיע שעת הפירעון יתבע אותו לדין תורה, ואז, משיבוא בעל הדבר אל ביתו, יוכל להיכנס עמו בשיחה על העיקר, על חילול השבת, וכך היה.

כשבאו השניים להתדיין, קם התובע ושילם לסוחר מיד את כל הכסף, ואז גילה לו רבי אבישי את האמת, שכל עניין הדין תורה לא היה אלא אמתלא, ואין כוונתו אלא לדבר עמו בעניין חילול שבת. וכאן בא והטיף לו מנת מוסר חריפה, נתרגש בעל הדבר מאוד מדברי הרב, והבטיח לו, שמן היום הזה והלאה לא יוסיף לחלל עוד את השבת. אלא עם כל זאת, אני קצת תמה עליך רבי, כיצד אתה בא ומשטה בי בדין תורה מבויס, היאך זה מותר לו לעשות רמיה. השיבו לו רבי אבישי, אף משה רבינו, נהג כך, וכך אמר, 'כי יהיה להם דבר בא אלי, והודעתי את חוקי הא-לוקים ואת תורותיו', כלומר, מאחר שנמצאו יהודים שלא רצו לבוא אל משה לשמוע מפיו את חוקי ד' ותורותיו, המתין להזדמנות, לשעה שבה 'יהיה להם דבר' שאז יבואו לפניו להתדיין בענייני הפרט שלהם, ואז ימצא שעת כושר, 'והודעתי את חוקי הא-לוקים ואת תורותיו'.

**ויאמר משה לחותנו כי יבוא אלי העם לדרוש א-לוהים. כי יהיה להם דבר בא אלי
ושפטתי בין איש ובין רעהו (יח טו) (הדרש והעיון)**

לדאבון הלב ישנם יהודים רבים המדקדקים במצוות שבין אדם למקום, ומאידיך מזלזלים הם בעניינים שבין אדם לחברו. הללו באים אל הרב לשאול שאלה בנוגע לחשש של טריפה, אבל לעולם לא יבואו לשאול בנוגע לחשש גזל והונאה. רק לאחר שכבר פרץ סכסוך בינו לבין חברו, הריהו גוררו לדין תורה. אלמלי היה כל אדם נזהר בממון חברו כמו בכל איסור אחר והיה בא מלכתחילה לשאול שאלות בנידון זה – כי אז היו נמנעים הרבה משפטים ודיני תורה.

לפיכך, כששאל יתרו את משה, מדוע כה רבים הם המשפטים והסכסוכים בין בני ישראל? השיב לו משה, כי הסיבה לכך היא זו, שבעניינים שבין אדם למקום באים תחילה לשאול שאלה – "כי יבוא אלי העם לדרוש א-לוהים", ואילו בעניינים שבין אדם לחברו ממתנינים עד אשר "כי יהיה לכם דבר", ורק לאחר פרוץ הסכסוך "בא אלי" – בא האחד להזמין את חברו לדין תורה.

**כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חוקי האלוקים
(יח,טז) (אשר לורבר)**

שואלים העולם: מתחיל ברבים "כי יהיה להם דבר", ומסיים ביחיד "בא אלי"?

אלא ההסבר הוא, שבפעם הראשונה באים להתדיין אל הרב שני יהודים, אבל בפעם השנייה לא בא אל הרב שפסק את הדין תורה רק בעל דין אחד, זה שיצא זכאי, כי הבעל דין השני שהפסיד כבר לא בא...

הרה"ק בעל האמרי חיים מויז'ניץ זי"ע סיפר פעם, כי באחד הימים נכנס אליו יהודי והביא לו ספר במתנה. בהכירו את האיש שאין דרכו בכך, הבין כי ישנם דברים בגו לקח את הספר והניחו על הארון. כעבור מספר ימים שוב בא אליו אותו יהודי ואמר, כי רצונו להזמין לדין תורה את פלוני. הצביע הרב לעבר הספר והפטיר: "תחילה הורד מהארון את הספר שהבאת לי, אחר כך נדבר אודות הדין תורה"...

ועל פי מעשה זה פירש הרבי בדרך צחות את הפסוק כאן "כי יהיה להם דבר בא אלי", דלכאורה היה צריך להיות כתוב בלשון רבים "יבואו אלי", כפי שכתוב מקודם "כי יהיה להם דבר"? אלא, שבתחילה בא רק אחד מהם לנסות ולהשפיע בדרך כלשהיא שאכריע לטובתו, או שבא אלי מקודם לשבת קודש ומהנה אותי, בצורה כזו מנסה לשחדני על זה אומר משה רבינו: עלי לדייק היטב במעשיהם, "ושפטתי בין איש ובין רעהו" שהמשפט יצא שווה בין שניהם על פי חוקי ה' ותורותיו...

והודעת להם את הדרך ילכו בה (יח,כ) (רוני גולדברג)

גמרא בבא קמא (דף ק" עמוד א") דרשו חז"ל: "ילכו" זו ביקור חולים.

פעם אחת נזדמנו הצדיקים רבי פנחס מקוריק ורבי יעקב משפיטובקא לעיר פלונית. כאשר שמעו בני העיר כי הצדיקים המפורסמים נמצאים בעירם שיחרו הכל לפתחיהם כדי לקבל ברכה, ותור ארוך השתרך בפתח האכסניה שבה התארחו.

בין הבאים הייתה אישה אחת מרת נפש וכאשר נכנסה אל חדרם של הצדיקים פרצה בבכי מר. מה לך? שאלו השניים. סיפרה האישה כי בן יחיד יש לה ומזה כמה חודשים שהוא חולה במחלה שונה ומשונה. הרופאים נלאו מלמצוא לו תרופה ומצבו הולך ומדרדר וכבר אינו יכול לרדת ממיטתו, לכן שטחה את בקשתה לפניהם שיעתירו בעדו בתפילה ויתרפא.

כאשר שמעו שני הצדיקים את סיפורה של האישה גמרו אומר פה אחד לבוא ולבקר את החולה. אמרו ועשו. כאשר הגיעו השניים אל ביתה של האישה ישבו על יד מיטת חוליו של הבן שעה קצרה והתעניינו במצבו. לבסוף קמו השניים ואמרו לחולה: הנה קיימנו אנחנו אצלך מצוות ביקור חולים ועכשיו קיים נא אתה בנו מצוות הכנסת אורחים ולווה אותנו בדרכנו החוצה.

הדבר נראה היה כבלתי אפשרי, אולם למרות זאת התחזק החולה, בקושי רב קם ממיטתו וליווה את האורחים רמי המעלה אל הדלת. והנה בכל פסיעה ופסיעה הרגיש כי כוחותיו שבים אליו ועד שהגיעו אל הדלת חזר לאיתנו לגמרי!

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלוקים אנשי אמת שנאי בצע (יח, כא) (מנחם יעקובזון)

בעיר אחת פרצה מריבה גדולה בדבר מינוי דיינים לעיר. היו שצידדו בתלמיד חכם מופלג שאין ראוי ממנו להתמנות כדיין, ואילו אחרים צידדו באחר שלדעתם הוא זה אשר ראוי לשבת על כס הדיינות בעירם. לאחר שלא הצליחו להגיע אל עמק השווה, החליטו לבחור באדם מוסכם על שני הצדדים שישמע את טענותיהם ויפשר ביניהם. עד מהרה הסכימו לפנות אל רבי בנימין מלובלין והוא זה אשר יכריע.

נסעו באי כוחם של שני הצדדים ללובלין ושם מיהרו אל ביתו של רבי בנימין. כאשר שמע את מטרת בואם פתח הרב ואמר: מדוע בחרתם דווקא אותי והרי אינני רב ולא גאון כלל... כבוד הרב אמרו השליחים בחרנו במעלתו מכיוון שהוא איש אמת! כאשר שמע את הדברים פתח הרב ואמר: "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי א-לקים אנשי אמת שנאי בצע". ולכאורה יש להבין שאל רבי בנימין אם הם "אנשי אמת" על כורחך שהם גם "שנאי בצע", שהרי לא יתכן איש אמת שהוא אוהב בצע. אלא תירץ רבי בנימין משה רבינו חיפש אנשי אמת השונאים בצע של שמיעת דברי שבח עליהם!...

שנאי בצע (יח, כא) (אשר לורבר)

פעם אחת פגש הצדיק רבי צבי אריה מאליק משכיל אחד ששימש כמרצה ידוע באחת האוניברסיטאות. שאל המשכיל את הרבי: אמור נא לי, חסידים רבים יש לך והם מפזרים ומעניקים לך ממון רב, ואף אני יש לי תלמידים רבים שומעי לקחי, אולם איש מהם לא מעלה בדעתו לתת לי מאומה, מדוע?

החילוק הוא גדול השיב הרבי אני מואס בכסף ושונא בצע, משום כך אני משריש בלב חסידי את שנאת הבצע ואת המיאוס שבתאוות הכסף, לכן קל להם לחלק את כל כספם. ואכן, את כל מה שהם מעניקים לי אני מחלק לצדקה לעניים ונצרכים. ואילו אתה... אוהב כסף לא ישבע כסף... משום כך ערך זה נטבע היטב גם בלבות שומעי לקחך, משום כך קשה להם לתת לך אף פרוטה אחת...

"ואתה תחזה" (יח כא)

הכי קל לתת בקורת!!!

סיפר הגאון רבי אליהו שטרנבוך שליט"א: זכורני שחותני כ"ק מרן אדמו"ר ה"מקור ברוך" מסערט ויז'ניץ זיע"א סיפר לי שבכנסיה הגדולה במארינבאד בה השתתפו אלפים, ורבים מגדולי ישראל, ובדיונים הובעה בקורת נוקבת מפי כמה מהנאומים. קם הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד להשמיע את דבריו, ואמר בין השאר: ברש"י פרשת יתרו בשם המכילתא מובא שליתרו היו שבע שמות ואחד מהם

יתר - על שם שיתר פרשה אחת בתורה "ואתה תחזה". ולכאורה הרי הפרשה מתחילה "ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה, נבול תיבול וגו' כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך", ורק להלן פירש הצעתו "ואתה תחזה" וכו', וא"כ מדוע נקראת הפרשה ע"ש "ואתה תחזה וגו'" ולא ע"ש "לא טוב הדבר". וענה הגאון הנ"ל "לא טוב הדבר" - בקורת, זאת עדיין אינה נחשבת לפרשה שתהיה ראויה להיקרא על שמו, רק "ואתה תחזה", אם מוכנים לתת כתף, לפעול מעשים ופעולות חיוביות, זה יכול להיחשב לפרשה בתורה.

משל הבא שמובא בספר 'ופריו מתוק' ימחיש לנו את העניין ביתר שאת: מעשה בבחור שהיה בעל כשרון גדול בציור, וכדי להשתלם יותר באומנות זו, החל ללמוד אצל צייר נודע שתערוכותיו מוצגות בגלריות הנחשבות ביותר בעולם. הצייר השתדל להעביר לתלמידו יכולות ציוריות מרשימות, ובהן להצליח לבטא את המציאות בצבעים ססגוניים. כמו כן הוא דחף את הבחור להראות את ציוריו לאחרים, כדי לקבל ביקורת ולדעת מה יש לשפר. הבחור הלך והתקדם, ובאחד מימי האביב החליט ללכת ולצייר ציור נוף אמתי בשטח.

הוא נסע אל מרחבי הגליל הירוקים עד שלבסוף מצא את התמונה שחלם עליה: מפל מים קטן הזורם מבעד לעלווה ירוקה, כשברקע הרים גבוהים מעוטרים בפריחה צבעונית של כלניות. הוא עמל על הציור במשך שעות רבות, ערבב צבעים, הוסיף עוד קו זעיר פה, ועוד נקודה קטנה שם, עד שלבסוף הציור היה מושלם. בערב כאשר הגיע לביתו, החלה המלחמה הקבועה בתוכו. 'הציור הזה לא מוצלח בכלל', הרהר, 'שילוב הצבעים איננו מציאותי', המשיך בחיבוטי הנפש שלו. למחרת בבוקר, קם ונטל את הציור אתו, ולקח גם כמה עטים ודף נייר גדול. הוא הלך לטיילת הגדולה שבעירו, הציב את היצירה על גבי כן ציור, ומתחתייה כתב על דף: 'שלום לכם, אני צייר מתחיל, והייתי מאוד רוצה לדעת מה דעתכם על הציור שלי. אנא, אם אתם רואים שיש איזו בעיה בציור, סמנו את הדבר ע"י ציור איקס במקום הטעון שיפור'. בערב הגיע אל ציורו, ועיניו חשכו. כל הציור היה מלא באיקסים... היה ניתן להבחין בכך שזו לא הייתה עבודתו של אדם אחד שהחליט להשחית את הציור. האיקסים היו בגדלים שונים ובצבעים שונים, וניתן היה לראות בוודאות שאנשים רבים השאירו את חותמם הביקורתי על גבי היצירה. סר הצייר הצעיר לבית מורהו, סיפר לו את הסיפור ובעיניו דומעות אמר לו: 'זהו, אני כישלון מוחלט, תראה... אבל המומחה חייך, ואמר לו: 'אני מבקש שתכין לי ציור נוסף, בדיוק כמו הקודם'.

לאחר יומיים הוא שב עם ציור חדש, והמורה לקח קופסת צבעים ודף גדול, וביקש מתלמידו להתלוות עמו אל הטיילת. המורה הציב את הציור באותו מקום וכתב מתחתיו: 'שלום לכם, אני צייר מתחיל, והייתי מאוד רוצה לדעת האם ניתן לשפר משהו בציור הזה. לפניכם ערכת צבעים, וכל מי שחושב שניתן לשפר דבר-מה, בבקשה שיתקן את הדרוש תיקון'.

בערב שבו השניים אל הציור, ולמרבה הפלא - שום שינוי לא היה בו! כך היה גם במשך היומיים הבאים. ואז פנה המורה אל תלמידו ואמר לו: 'אתה יודע מה המסקנה? - זו לא חכמה לתת ביקורת על השני ולסמן איקסים על כל מה שהוא עושה. התשובה שיש להשיב לכל המבקרים למיניהם היא: 'בשמחה רבה, בוא נראה אותך עושה את זה טוב יותר...'

פעמים רבות אנו מותחים ביקורת על אחרים, ועלינו לזכור, שקל מאוד לסמן איקסים על מעשיהם של אחרים, על מנהיגים, מורים והורים, הדבר מצוי בפרט ביחסים שבין בני הזוג, המעירים כל העת על מעשיו ופעולותיו של השני, אך לכשנשאל את המבקר: 'מה אתה מציע לעשות, האם יש לך פתרון?' - שפתיו נאלמות, ואין לו מה למכור! לכן במקום למתוח ביקורת, הבה נתקן את עצמינו. ואת השני נדון לכף זכות... זו הדרך האמתית לתיקון העולם.

רק "ואתה תחזה" אם מוכנים לתת כתף, לפעול מעשים ופעולות חיוביות, זה יכול להיחשב לפרשה בתורה!

גם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום (יח, כג). (דעת ר' חיים)

הגאון ר' חיים מולוז'ין זצ"ל השתדל פעם השתדלות מרובה להשכין בין שני יהודים פשוטים. אמרו לו, אין זה נאה למר להתערב בסכסוכים של המוניים אלו. אמר להם ר' חיים, חכמינו ז"ל אמרו, צריך להפסיע שלוש פסיעות לאחוריו ואחר כך לתן שלום (יומא נג-א), פעמים אדם צריך לסגת אחורנית כמה פסיעות, ובלבד להטיל שלום.

ומשה עלה אל הא-לקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (יט', ג') (הרב ברוך בוקרה שליט"א)

רש"י: לבית יעקב- אלו הנשים

מדוע הקדים הקב"ה את הציווי לנשים לפני הגברים? התירוץ הפשוט הוא כיוון שבזכות נשים צדקניות יצאו אבותינו ממצרים, לכן חלק להן הקב"ה כבוד...

המהרש"א זיע"א מתרץ: כיוון שהנשים נמצאות בבית עם הילדים יותר מאשר הגברים, לכן הן יכולות להשפיע יותר על חינוך ילדיהן לתורה וליראת שמים, לכן נצטוו הנשים תחילה.

תירוץ נוסף ראיתי (פרפראות לפ"ש): כל אדם חכם נוהג להפיק לקחים במהלך חייו. ובכן, גם הקב"ה ערך מעין 'הפקת לקחים'. בבריאת העולם ציווה הקב"ה את האדם ולא את האישה "מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" ומה קרה? האישה התפתתה ע"י הנחש לאכול, האכילה את בעלה ובאה מיתה לעולם. אמר הקב"ה, כעת כשאני עומד לצוות את עם ישראל את חוקי התורה. אנהג בצורה שונה, אצווה את הנשים תחילה ואח"כ את הגברים... לכן "כה תאמר לבית יעקב" תחילה ואח"כ "ותגיד לבני ישראל..." וברוך ה' השינוי הוכיח את עצמו...

"כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבית ישראל' (יט ג) (רעיונות ומסרים, שמות, הרב שמואל קול)

חז"ל דרשו: "כה תאמר לבית יעקב" – אלו הנשים. אמור להן בלשון רכה, אמור להן ראשי-דברים; 'ותגיד לבני ישראל' – אלו האנשים, הגד להם ותדקדק עמהם".

על "ותגיד לבית ישראל" הוסיף רש"י מדיליה, שהכוונה לעונשים ולדקדוקים, כלומר עונשים מבהילים ודקדוקי-הלכה, דברים התלויים כחוט השערה; דהיינו שצריך להתאמץ בהבנתם ובהכרעת הדין שלהם והן דברים הקשים כגידים.

ו"לבית יעקב" אלו הנשים, על דרך הכתוב, למשל, אצל המיילדות העבריות: "זיעש להם בתים" או "חכמות נשים בנתה ביתה", כי האישה היא "אם כל חי", ו"עקרת-הבית", וביכולתה לקבוע ולכוון את אופי הבית, ומטבעה שאינה סובלות "דברים קשים כגידים", אי לכך אמור לה בצורה רכה המתיישבת על הלב ואמור לה "ראשי דברים", כלומר קיצורים, שתדע עיקרם של דברים ללא החילוקים השונים והפלפולים.

בספר "בית הלוי" הקשה, למה ציווה ה' את משה לדבר תחילה אל הנשים לפני קבלת התורה, הרי סו"ס עיקר התורה מוטל על כתפיהם של הגברים; ונשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמן, וכ"כ

פטורות מחיוב תלמוד-תורה, שבעקרון צריך להעסיק את הגברים בכל שעות היום והלילה: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומן ולילה?"

ויתכן, שהלימוד הוא, שבתחילה חייב אדם לדאוג שביתו יהיה מוכשר לתורה ומי כמו האישה שמסוגלות לדאוג לכך. העורף והתשתית – זהו ביתו של אדם וביתו זו אשתו וילדיו. אם הללו מסכימים ומחונכים בדרכו ובהשקפתו – אז ביתו מוכשר למטרה המשותפת, אך ללא תמיכה זו – הינו כערער בערבה. כיוצא בזה: "כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים – יחדיו יחלוקו". כי אם הלוחם אינו בטוח שיקיריו בידיים-טובות – אזי זה נותן את אותותיו בשדה הקרב... השפעה זו של הנשים והבנות, נוצרת ברכות ובדרכי-נועם ובדרכים המתיישבים על הלב. דרכה של אישה להסכים עם בעלה, כשזה מגלה כלפיה יחס כבוד ומקרין בהופעתו – כנות ויושר.

בתלמוד שאלו: "נשים במאי זכיין?" ויישבו: באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוייהו גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". ופרש"י, שהן מלוות את ילדיהם לבית-המדרש, שמה היו רגילים הילדים ללמוד, כמו כן ממתנות לבעליהם עד שובם מבית המדרש, שם למדו תורה עד מאוחר בלילה, ולא עוד אלא שנותנות רשות לבעליהם ללכת וללמוד תורה גם בעיר אחרת.

ואמרו על-זה שם: ש"גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים" ולומדים זאת מפסוק בנביא, כלומר מעשיהן אלו של הנשים עדיפים על עצם לימודם של הגברים, וזכותן לעולם-הבא עולה על שלהם, כי הן מאפשרות לימוד זה.

וכן מצאנו, שזכותו של זבולון גדולה משל יששכר, כי הוא אפשר לו את לימודו. וכן גם לגבי צדקה: "גדול המעשה יותר מן העושה" – המביא אחרים לידי נתינת צדקה עדיף ומעלתו יתירה מאילו נתן הוא.

וכך גם בפרשתנו בעיינו הוקדמו הנשים, כי הן הערובה לקיום התורה כדבעי על-ידי הגברים בהפיכת המעון למשכן של שכינה, ובחינוך הילדים לתורה ולתעודה.

המסר: האישה ביהדות ובמסורת הדורות, לא רק שאינה מקופחת אלא שלפעמים הינה מועדפת. תפקידה שונה. מבחינה ביולוגית היא שונה ובהתאם לכך נקבע תפקידה. כל ערבוב תחומים בין המינים – מהווה התעלמות מן המציאות ופולש לתחומו של הזולת ואחריתו מי יישורנו. זהו מתכון בדוק להריסת שלום-הבית, שמצוי כל-כך בעולם המערבי שאנו כה אוהבים לחקותו.

בית יעקב אלו הנשים (שמואל שמלקי)

מסופר על הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין ז"ע שהגיע פעם בעת מסעותיו לטובת ישיבתו המפורסמת, לבית כנסת בעיירה אחת, נעמד על הבימה והתחיל לשאת את משאו. בין הדברים הוא הסביר לקהל הרב כיצד הפקירו בימי קדם אנשים את רכושם וגלו למקום תורה, וכיצד היו האימהות של הדורות הקודמים מוסרות נפשן למען חינוך יהודי, הקהל נהנה, חיך ומחה כף, אולם לא נמצא אדם שיקום ויאמר, אני תורם כך וכך זהובים לטובת הישיבה... והנה יוצאת מ"עזרת הנשים" אשת סוחר שהקשיבה לנאום, והיא מפלסת לה דרך בין הקהל בהודיעה, כי דבר לה אל הרב, היא ניגשת אל הדוכן, ובפני עם ועדה הפסיקה את הרב בדרשתו ופנתה אליו בקול רם, רבי, שעתים שומעת אנכי את קריאתו למען התורה, והנה שום איש לא קם ולא הכריז על תרומתו, לבם פתוח לשמוע פנינו השופעות, אולם כיסם חתום על חותם וסגור על מסגר, ולכן רבי, אנא, יואיל נא ויקבל ממני את עדיי, ותוך כדי דיבור הניחה על השולחן את כל תכשיטיה, הענק שבצווארה, צמידה, טבעותיה, נזמיה ושאר תכשיטים.

כמה נשים בראותם את האישה בעשותה מעשה רב זה, עשו כמעשיה, ועד מהרה נערמה על דוכנו של הרב ערימת תכשיטים מבריקים קבלת התורה נאמר, "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", וחז"ל דרשו, "בית יעקב אלו הנשים", ולכאורה, מדוע הוקדמו הנשים להאנשים. אולם, נראה שאילו הייתה התורה מחכה שהאנשים יבואו ויקבלוה, הייתה מחכה עד אין סוף, הלא עינכם הרואות שדווקא הנשים נענו. תיבל הרב את דבריו בחיך, והמשיך, ובכן אני נותן לכם הגברים את ההזדמנות לפדות את תכשיטי נשיכם לפי הערכתי.

לאחר שהגברים מילאו את הצעתו זו הוסיף בחיך, בתרומת המשכן נאמר "ויבואו האנשים על הנשים", כלומר, כאשר הנשים נתנו את עדיהן נחפזו גם האנשים, נראה שחששו פן יאחרו את פדיון התכשיטים והפדיון יעלה להם ביוקר. ואל האישה שהתחילה במצווה אשר שמה היה דבורה פנה ואמר: חז"ל דורשים כי דבורה הנביאה נקראת אשת לפידות, על כי הייתה עושה לפידות למקדש. והסבר לכך הוא, כי הרי אין להניח, שדבורה הנביאה שופטת ישראל, שלא היה תינוק שלא שמע את שמה תיקרא על שם בעלה אשת לפידות ולכן מסבירים חז"ל כי כינוי זה בא לה על כי עשתה לפידות למקדש, ועל כי הבעירה אש בבנות ישראל והלהיבה אותן לדבר מצוה...

"ואשא אתכם על כנפי נשרים" (יט, ד) (חתם סופר)

כנשר הנושא את גוזליו על כנפיו (רש"י) בכמה מקומות נמשלו ישראל ליונה. וכאן בשעת קבלת התורה רמז הקב"ה לישראל למה שאמר ר' מאיר (קידושין לו) בין כך ובין כך אתם קרויים בנים, שנאמר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". והנה לנשר יש כל ארבעת סימני הטומאה של עופות טמאים, ומרמז כאן הכתוב שגם אם יהיו להם כל סימני טומאה כנשר, מכל מקום: "ואביא אתכם אלי". כי בכל זאת חביבים עלי שנקראו בנים למקום.

"ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ" (יט ה) (והגדת-שמות, הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל)

אומר רש"י "אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות".

אין "ואתה" אלא תשובה, שנאמר "ואתה ישראל מה ה' א-לוקך שאל מעמך כי אם ליראה" למה הכוונה? אסביר –

בנוהרדוק היו אומרים שאת העולם מנהל ילד בין שתיים עשרה, בנעליים שחוקות ומכנסים קצרות. מכירים אותו?! אז בואו תכירו –

אני פוגש ביהודי, בעל בעמיו, מנהל חשבונות בכיר. פתח בפני את סגור לבו, העבודה לוחצת, בייחוד בעת הגשת המאזנים. העסוק החדגוני במספרים, לבוסס בעסקיהם של אחרים, נקעה נפשו.

אמרתי לו: הגמרא דורשת: "את הכל עשה יפה בעתו" מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקדוש ברוך הוא אמנותו בפניו – אם אינך מרוצה, למה תמשיך להיות מדכא? פרש למקצוע אחר! נד בראשו. מנערותו כוונהו, במשך שנים למד, קבל תעודה ותואר, ועד שרכש ניסיון ומיומנות, והתברג, ועכשיו יינטש? לא, ימשיך כבר כך. ימשוך, כמו שאומרים.

ואני פוגש בחיט, ושומע על שקיעת המקצוע: מי תופר היום חליפה בעבודת יד, בשתיים ושלוש מדידות, וחוטים מכליבים, ותכים מדקדקים? היום הכל קונפקציה, בקווי יצור המוניים, זול, מכל הבחינות. אין כבר מקום לחיט מהדור הקודם! עבר זמנו... אז תחליף מקצוע, אני מציע. הוא מסתכל עלי במבט עצוב: כשהיה בן שתיים עשרה התחיל כשולית חיטים. במשך שנים למד את רזי המקצוע,

עד שפתח חנות משלו ורכש את המוניטין. והיום יעזבה כל ויפתך דף חדש? לא, אינו יכול! ימשך, כמו שאומרים.

פוגש אני באיש עסקים חרדי. עשיר, מיליונר, ומבקש: "תענה לי בכנות על ארבע שאלות". נעתר: "שאל". השאלה הראשונה: "אם תממש היום את כל נכסיך ותפקיד את הכסף בבנק, בחסכון ארך טווח, כמה תקבל לחודש?" שאלה מפתיעה, משעשעת. משחק במקשי המחשבון, ומפטיר: כך וכך עשרות אלפי דולרים. לחודש, כמובן.

השאלה השנייה: האם אתה סבור שתחיה לעולם?" שאלה מפתיע, ומרגיזה. אבל הבטיח לענות: "ודאי שלא!"

השאלה השלישית: "האם אתה יודע שאין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, ועשיר המגיע למרום נשאל: עסקת בתורה?" יודע.

השאלה הרביעית והאחרונה: "אז מדוע לא תעשה זאת, ותשב ללמד?" באמת! כעת ישנה כל דרכו, יתנתק מהמסחר? מהטלפון והפלאפון והטלפרינטר והמיילים, מהמערבולת המסחררת והמטוטלת הגאות והשפל? "כלו שב במרוצתם, כסוס מלחמה!" לא, לא קופצים מרכבת הרים באמצע הנסיעה.

אבל מתי עלה לאותה רכבת? אה, מזמן. בקצרה: מי קובע את עתידו של האדם, לשבעים שנותיו? – הוא עצמו, בהיותו נער בער! ואז: "כי לא לאדם דרכו משכבר בחר לו הדרך!" הציב רגלו על המדרגות הנעות וזהו, כבר מסיעות אותו מעצמן!

וה"חזון איש" זצ"ל אמר לי פעם: כמה עזוב, שהחלטה האם האדם יהיה רבי עקיבא איגר של הדור הבא, מסורה בידי בחור בן ארבע עשרה!.

הביטו סביבכם! כל העולם מרשת מדרגות נעות ומסועים, ועליהם המוני המוני אנשים. כבויי עיניים, חסרי שמחת חיים. מהם ישנים, מהם קורסים, שרועים אפים ארצה ונגררים – קומו, התנערו, בחרו במסלול הנכון, המתאים – אתם תשתנו, וההנהגה תשתנה, והכל יהיה אחרת, מאיר וזוהר –

"ועתה!" – מה שעבר, עבר. מכאן ואילך, חשבון חדש!

והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (עלינו לשבח – שמות, הגר"י זילברשטיין שליט"א)

מדרך העולם היא שבכל מקום - ישוב יש חייטים, נפחים, נגרים, וכן כל יתר בעלי האומנויות. לא יתכן שיישוב יהיה מורכב כולו רק מבעלי אומנות אחת; ולמשל, עיר שכל תושביה יהיו חייטים לא תוכל להחזיק מעמד זמן רב, כי אם יתקלקלו הנעליים למי יפנו, וכאשר יתקלקל הברז מה יעשו?

ואם בן הם פני הדברים, אפשר היה לחשוב שרק שבט לוי יוכל לעסוק כל העת בתורה, אבל כל יתר השבטים יצטרכו לרכוש התמחות גם באומנות אחרת, כי הרי לפי האמור לעיל לא ייתכן לקיים את ישוב הארץ בלי בעלי מלאכה.

על כן אמר הקב"ה 'והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ', ומסביר המהרי"ל דיסקין – אתם, עם ישראל, תעסקו בתורה, ואם תשאלו מהיכן ניקח סנדלרים וחייטים, התשובה היא 'כי לי כל הארץ', יש לי 70 אומות אחרות שתתעסקנה במלאכות הללו הנצרכות לתיקון העולם...

אבל ישנם כאלה השואלים שאלות... יהודי אחד ניגש אליי ושאלני, בהבעת תרעומת, מדוע אני ואשתי – שיש לנו כמה ילדים בצבא – צריכים לרעוד מפחד למשמע כל דפיקה בדלת, שמע-שמע באים לבשר לנו בשורה לא-טובה, רח"ל, ואלו הוריהם של בני הישיבות משוחררים מן הפחד הזה?

כששומעים שאלה שכזו היוצאת מליבו של יהודי האומר את הדברים מתוך כאב לב, ואין בכוונתו לקנטר, אסור לבוז לו. צריכים לשמוע את דבריו ולהשיב כמידת היכולת.

"ראה, אמרתי לו, הנה כאן במקום שאתה מתגורר, יש פארקים וגינות יפהפיות, והכל מלא בצמחייה ופרחים ריחניים. עכשיו תאר לעצמך שהיה בא לכאן אדם פלוני, והיה מציג את עצמו כמי שאחראי על כל משק המים במדינה, והיה ממשיך להסביר שכאחד 'היושב על הברזים' הוא גם אחראי לכל הגינות הנאות הללו, ובלעדיו, דהיינו אם הוא יחליט לסגור את המים, לא תהיינה כאן גינות כלל". "והנה, אם היית שומע שהשירות הצבאי שלו עלול להפריע לו בתפקודו כאחראי על משק המים, הרי בוודאי שהיית עושה את כל המאמצים על מנת לשחררו מן הצבא, לא כן"?

האיש הנהן בראשו בחיוב. ועכשיו, המשכתי ואמרתי לו, עשה קל וחומר בעצמך; הרי יהודי הנך, וגם אתה צריך להאמין שבני התורה השקודים על תלמודם יומם ולילה, הם-הם הברז, הם-הם שבזכותם יש חיים לכל יושבי הארץ הזו. ודע לך עוד, שבזכות לומדי תורה צומחת החיטה והשעורה, בזכותם גדלים לא רק כל בפרחים שבפארקים הסמוכים לביתך, אלא גם כל תפוחי האדמה והעגבניות, המלפפונים והקישואים וכל יתר הירקות, גם העופות שאנחנו אוכלים, והבקר שמבשרו אנחנו שבעים, לכל זה יש זכות קיום רק מכוח התורה.

והרי השירות בצבא יפריע לבני הישיבות בעיונם בתורה! וממילא תבין מדוע יש לשחררם...

"ויענו כל העם יחדיו ויאמרו: כל אשר דיבר ה' נעשה" (יט ח) (החזנה מלובלין זצ"ל)

האפשרות לקיים את כל תרי"ג המצוות אינה קיימת ליחיד מישראל, כי יש מצוות מהתרי"ג שניתנו לכוהנים, יש שניתנו ללוויים, יש שניתנו למלך, כאלה המיוחדות למי שחנך בית, ועוד. לפיכך, רק העם כולו, כשהוא שלם ומאוחד יכול לקיים את התרי"ג.

כוחה של אחדות (מורשת אבות)

כאשר נפוליאון בונפרטה כבש חלקים גדולים מרוסיה הוא נהג מידי פעם להתייעץ עם גדולי ישראל אודות סיכווי לנצח במלחמה, מסופר שהוא נפגש גם עם רבי חיים מוולוז'ין. הייתה זאת שעת לילה מוקדמת כאשר הגיעו חיילי הצבא הצרפתי לחניית לילה סמוך לוולוז'ין. עיירה זו השוכנת על הצטלבות דרכים ראשיות, איננה עיר מבצר ונוחה הייתה להיכבש. רוב תושביה ברחו מאימת המלחמה או שהתחבאו מאחורי סורג וברית.

כשנכנסו שליחו של נפוליאון ושרי צבאו אל העיירה, לא מצאו בה אלא בתים חשוכים ורחובות שוממים ריקים מכל נפש חיה. רק מבית המדרש של וולוז'ין גילה להפתעתו כמה קרני אור בוקעים מבעד לחלונות. הוא ניגש אל הבית, פתח את דלת בית המדרש ונכנס פנימה. והנה בקצה האולם יושב אדם זקן, בראשית שנות השבעים שלו, בידו נר דולק, וספר פתוח לפניו. היה זה ר' חיים מוולוז'ין, אשר בעת מצוקה כבעת שמחה מצא למפלט לו את בית המדרש. כל כך היה שקוע בתלמודו שלא חשב בקצין הנכנס ומתקרב אליו, אך משפתח זה בקולו הרועם, ניתר הגר"ח ממקומו.

הקצין ניסה את כוחו של ר' חיים בצרפתית, אך משהראה סימנים כלא מבין את דבריו עבר לדבר גרמנית, שואל את הגר"ח אם מבין שפה זאת. השיבו רבנו, אינני בקי בה ביותר אולם אשתדל להשיבך

בשפה זו. אם כך - אמר הגנרל - אולי תגיד לי היכן גר פה הרבי שלכם, "חיים" שמו, עליו שמענו רבות כיועד צפונות ועושה נפלאות. ענהו רבנו: חיים, האיש המבוקש על ידיך, נמצא כאן בבית המדרש. אך מה שאמרת כי עושה הוא נפלאות, יכול אני להגיד לך כי אין זה אמת.

הבין הקצין כי הוא האיש המבוקש, ומיד ניגש אל העניין. המלך בכבודו ובעצמו רוצה להיפגש עמך! עליך להמתין כאן עד שיבואו לקחתך! - הפטיר, והלך לו. לא חלפה שעה וכיתת אנשי חיל באו במרכבה קרבית מאובקת, והסיעו את ר' חיים אל אהל נפוליאון המהודר אשר במרכז המחנה.

בראותו את פני רבינו, המקרינים אצילות תורנית טהורה, שמח בנפרטה לקראתו. ואף הוא פתח במה ששמע כבר מיהודי המדינה, על כוחות נסתרים הטמונים בו כמחולל נפלאות. גם הפעם הכחיש ר' חיים בביטול כל קשר בינו לבין מעשי נפלאות. - בסך הכל יהודי פשוט אנכי השקוד ללמוד תורה, לא יותר... שוב פנה אליו נפוליאון: שאינך מסכים אודות סיפורי הנפלאות, ניחא, אבל שהנך איש חכם ופיקח, זאת כבר לא תוכל להכחיש. אם כן אמור לי, אפוא, מה דעתך על עתיד מלחמה קשה זו שפתחתי בה. האם כקודמותיה תסתיים אף היא בניצחון כביר, או חלילה אסון נורא אורב לי אי שם בדרכי? חשוף מחשבותיך לפני בגילוי לב וללא מורא.

פתח ר' חיים וענה: אמשול לך משל למה הדבר דומה? נסיך אחד עשה את דרכו במרכבה רתומה לארבעה סוסים אבירים ומשובחים, מטובי היחס והאיכות. והנה בהגיעו לתוך יער עבות מעדו רגלי אחד הסוסים לתוך ביצה טובענית, הסוס משך אחריו גם את שלושת חבריו, והמרכבה התהפכה על צידה. כל מאמצי העגלון והמשרתים לחצם מן הבוץ עלו בתוהו. עברו שעות אחדות והנה איכר פשוט מתקרב עם עגלתו הרעועה, רתומה לשלשה סוסים כחושים, ואף הם החלו מועדים ושוקעים בביצה. אולם האיכר שלף תיכף את שוטו, הצליף על הסוסים, אלו אזרו את שארית כוחם, ופתאום משכו את העגלה אל מחוץ לביצה, ויהי הדבר לפלא בעיני הנסיך ומשרתיו.

ניגש הנסיך אל האיכר ותמה באזניו: לי ארבעה סוסים אבירים ומיוחסים, ולך שלשה סוסים צנומים ודקים. ובכל זאת דווקא אלו שלך נחלצו ברגע אחד מן הבוץ, ואילו שלי כבר שעות מתבוססים בבוץ ואיננו יודעים כיצד נחלץ מצרה זו. השיבו האיכר: שום סוד מיוחד לא עמד לי להצלחה זו. אלא, שסוסיך שלך טהורי גזע ומיוחסים המה. נטלת אחד מכאן ואחד משם, מהטובים והמובחרים שבכל מדינה. לפיכך כשמצליף אתה על גבם מושך כל סוס לרוח אחרת, ואינם מצליחים להתאחד למען המטרה. אדרבה, כשמוכה האחד, שמחים לאדיו כל עמיתיו. מה שאין כן סוסי הדלים והכחושים כולם משפחה אחת המה, אימא ושני בניה. לכן, כשמכה אני את האחד חשים זאת גם השנים האחרים ונחלצים מיד לעזרתו.

כיוצא בזה - אמר הגר"ח - בעניין זה שאנו דנים בו, אתה כבוד המלך נפוליון דומה הנך לנסיך ההוא. לרשותך צבא אדיר מחומש ומאומן היטב, אלא שאינו עשוי מעור אחד. מורכב הוא מצבאות אוסטריה, פרוסיה, ספרד ואיטליה, שנלוו אל הצבא הצרפתי אשר תחת פיקודך. לפיכך מתאמץ כל אחד מהם להסב לעצמו את תהילת הניצחון, ועוד שמח בנפילת עמיתו בן ארץ אחרת. מה שאין כן צבא רוסיה, אף כי דל הוא באמצעים, כיון שבנוי הוא כמקשה אחת, מבני עם אחד הלוחם להגנת ארץ אחת - ארצו שלו, הרי כל אחד חש בסכנה המשותפת, ועושים יד אחת לחרף נפשם למען הצלתם. - מכאן, הוד מלכותו, נובע הפקפוק שלי בניצחונכם סיים הגר"ח את פרשנותו על עתיד המלחמה.

בהמשך המלחמה נחל נפוליון מפלה גדולה ליד מוסקבה. לאחר מכן הוא נחל מפלה מוחצת במעבר הנהר ברז'ינה. כמעט כל חייליו אבדו בקרבות. הערכתו של רבי חיים מוולוז'ין התאמתה במלואה.

"כל הנוגע בהר" (יט יב) (החפץ חיים זצ"ל)

מכאן אפשר לראות עד כמה צריכים להיזהר בכבוד תלמיד חכם. ומה ההר שאין בו דעת ואינו מרגיש כלום, נתקדש על ידי קבלת תורה עד שהוזהרו כל ישראל מנגוע קצהו, קל וחומר למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם, שיש בו דעת ומרגיש בעלבון, לא כל שכן שהנוגע בו כנוגע בבת עינו.

השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו כל הנוגע בהר מות יומת (יט', יב') (מתוק מדבש!, עלון 153)

הסביר נפלא הרב שמעון אגסי זצוק"ל (מחכמי בבל) בספרו 'אמרי שמעון':

הקדמה א': מובא בגמרא (סוטה ה' א') אמר רב: 'תלמיד חכם צריך שיהיה בו שמינית שבשמינית גאוה' ואמר רב נחמן בר יצחק 'לא מיניה ולא מקצתיה שהרי נאמר תועבת ה' כל גבה לב'

הקדמה ב': הגאוה גורמת לקיצור ימים רח"ל כמו שנאמר (בגמרא שם) 'ורמי הקומה גדועים' וכן אמר רב חסדא אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם ...

הקדמה ג': בעל הגאוה לא יקום בתחיית המתים שנאמר בגמרא (שם) 'אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' (ישעיה כו-יט) 'הקיצו ורננו שוכני עפר' שוכבי בעפר לא נאמר אלא 'שוכני עפר' מי שנעשה שכן לעפר בחייו'

לפי זה מוסבר הפסוק נפלא: 'הישמרו לכם עלות בהר' דהיינו במידת הגאוה 'ונגוע בקצהו' ואפילו לא במקצת מן הגאוה. ומדוע? כי 'כל הנוגע בהר (במידת הגאוה) מות יומת' פעמיים - גם בעולם הזה וגם בתחיית המתים לא יזכה לקום.

ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר(יט, טז)

שאלו את ר' אייזל חריף, מדוע המשכילים מנומסים ובעלי דרך ארץ יותר מהיראים? ענה הרב: אכן, יש לכך סיבה. במתן תורה היהודים יראי השמים מיהרו להגיע להר סיני 'בהיות הבוקר', וקיבלו את התורה כולה. המשכילים, לעומת זאת, התלבשו לאיטם, תיקנו את שערם, והגיעו להר סיני באיחור רב, כשכבר אחזו במסכת דרך ארץ, אחרי כל שאר המסכתות. מכאן הבקיאות שלהם דווקא במסכת זו

משה ידבר והא-לוקים יעננו בקול (יט', יט') (מתוק מדבש!, עלון 153)

נפסק להלכה (שו"ע או"ח רפז, א'): 'המבקר את החולה בשבת יאמר לו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא' רמז נפלא הובא בשו"ת 'ערוגות הבושם' בשם החוזה מלובלין זיע"א (וכל מאמינים): 'משה' ראשי תיבות שבת היא מלזעוק. וכאשר משה ידבר ויאמר זאת לחולה אז 'הא-לוקים יעננו בקול' 'קול' ראשי תיבות ורפואה קרובה לבוא.

וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (יט, כ)

בקהילת ניקלשבורג נהגו שכאשר רב חדש מתחיל לכהן, הוא מוסיף בפנקס הקהל תקנה חדשה משלו. כשהגיע הרב ר' שמעלקי לשמש כרב בניקלשבורג התבקש לכתוב תקנה חדשה. אבל הרב דחה את המשימה והעדיף ללמוד קודם את הליכות הקהילה. כשעבר זמן ור' שמעלקי עדיין לא כתב את תקנותיו, רמזו פרנסי הקהילה לרב שיש לקיים את המנהג. לקח הרב את הפנקס וכתב בו את עשרת הדברות.

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (כ,א) (הרב צ. מנדלסון)

פעם שהה "השרף מבריסק", הגאון הקדוש מהרי"ל דיסקין זצ"ל, בבית המדרש. לפתע נכנס שוטר ופנה אל השמש. אמר לו דבר מה, והשניים עלו במדרגות ארון הקודש. השמש הסיט את הפרוכת וכל הקהל קם על רגליו. הוציא השמש ספר תורה, נשק לו ומסרו לשוטר. הייתה זו הפעם הראשונה שהרב שעלה על כס הרבנות של בריסק לא מכבר נתקל במחזה זה. פנה לשמש ושאל: "מה העניין?" השמש היה מורגל בכך: "יהודי התחייב שבועה בבית המשפט", ענה. כזה היה הנוהג, יהודי שהתחייב שבועה השביעוהו בנקיטת ספר תורה. מיהר הרב, נטל את ספר התורה מיד השוטר ההמום, נשק לו בדמעות והחזירו לארון הקודש. ביקש מהשמש את המפתחות, נעל את הארון, וטמן את המפתחות בחיקו. השיב את הפרוכת למקומה ונשק את שוליה. בפנותו אל השוטר אמר לו: "אמור לשופט שהרב אסר על טיטול ספר התורה". לא עברה שעה, והשוטר שב והופיע: "השופט מבקש מהרב שיבוא לפניו", אמר. הייתה זו פקודה, גם אם נעטפה בניסוח מנומס. הרב התלווה אל השוטר והם הלכו לבית המשפט. הרב נכנס לאולם, והתייצב לפני דוכן השופט.

"הוד קדושתו הוא רבה של העיר", שאל השופט כך פנו ברוסיה הצארית לכוהני הדת. "אני הוא", ענה השרף. "השוטר סיפר שהוד קדושתו נטל ממנו את הספר הקדוש שנצטווה להביא לבית המשפט". "נכון הדבר", ענה השרף. "הוד קדושתו יודע לבטח מה חמור הוא בזיון בית המשפט. יורשה לנו לשאול מדוע עשה זאת". "בתור רב היהודים", ענה השרף, "ממונה אני על שמירת כבוד הספרים הקדושים לנו. מבקש אני לשאול את הוד רוממותו שאלה. בגנזי הוד מלכותו הצאר הרוסי מצוי כתרו של פטר הגדול, מיקשה זהב. אילו היה כבודו ממונה על אוצר המלוכה, על גנזי הצאר, והנאשם היה מביע רצונו להישבע לא פחות ולא יותר אלא בנקיטת כתר זה דווקא, והיה מופיע שוטר לקחתו היה כבודו מוסרו בידו?" "ודאי שלא!" ענה השופט. "כתר זה מוציאים אך ורק ביום ההכתרה, וגם אז תחת משמר מיוחד!" "ואם היה נשלח משמר מיוחד, ואם היו מפקידים תמורתו עירבון, משקלו בזהב?" השופט התרעם על השאלה: "שוויו של הנזר אינו במשקל זהב, הוא האוצר היקר ביותר של האומה הרוסית הגדולה, בבית עינה של הממלכה! מי יעז לשלוח בו יד ולטלטלו בשביל גחמתו של איזה נאשם!" עתה הגיע תור השרף להתרגש: "אם כן, ודאי יבין הוד רוממותו שעבורנו ספר התורה הוא בבת עינינו! יבין כי הוא אוצרנו היקר ביותר! ידע כי אלפי רבבות חיים לאורו, ויהודים לאין מספר מסרו עליו את נפשם! למענו עונו, נשרפו ונרצחו ואיך יטלטלו מהיכלו, הלוך ושוב, לצרכו של איזה נאשם!" דממה מתוחה השתררה, ובדממה נשמע קולו של השופט: "מהיום והלאה אין היהודים חייבים להישבע עוד בנקיטת הספר הקדוש!"

השופט הגוי הבין זאת! הבין שספר קדוש, שהמוני יהודים חיים לאורו, והמונים מסרו עליו את נפשם, ראוי לכבוד מיוחד, ויש להתחשב בו! אלא שחייבים לזכור נקודה עיקרית אחת: כבודו של ספר התורה נובע מתוכנו, מהצווים הא-לקיים שבו. ואם כך יש להיזהר בכבודו של הספר הקדוש כמה יש להיזהר בכבודם של חוקי התורה, שלאורם חיים היהודים עשרות דורות ועליהם מסרו נפשם! באיזה כבוד יש להתייחס לציווי התורה, אותם קיבלנו במעמד המרומם, מפי הגבורה, באש ובקול שופר!

עשרת הדיברות (רעיונות ומסרים, שמות, הרב שמואל קול)

עשרת הדיברות מחציתן – מצוות שבין אדם למקום, ומחציתן מצוות שבין אדם לחברו, מציין המלבי"ם, ואמרה תורה: "ופניהם איש אל אחיו" – לא ניתן לקיים מצוות שבין אדם למקום אלא עם קיום המצוות שבין אדם לחברו, ולא ניתן לקיים מצוות שבין אדם לחברו אלא עם קיום המצוות שבין אדם למקום.

“אנכי ה' אלקיך” (כ ב) (ר' שמחה בונים מפשיסחה זצ"ל)

עשרת הדיברות נפתחים, כידוע, ב”אנכי ה' אלקיך”. שואל ר' שמחה בונים מפשיסחה, מדוע לא פתחה התורה את עשרת הדיברות ב”אנכי... אשר בראתי שמים וארץ”? ומבאר, כדי שלא יאמר אדם: “שמים וארץ” הם דברים נשגבים, “גדול עלי”, אין בכוחי להתקרב לא-לוקים כאלה. אבל כשאמר “אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים”, אני הוא שהוצאתיך מבית עבדים ועשיתי אותך בן חורין. בידך עתה הבחירה להיות בן חורין, אם תלך בחוקותי, או להיות עבד.

זכור את יום השבת לקדשו (כז, ז) (רוני גולדברג)

בגמרא מסכת שבת (דף ק”ח ע”ב) נאמר על החיוב לענג את השבת: במה מענגו? רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין. מאכלים אלה היו מאכלים חשובים ויקרים בזמן ההוא.

יש להבין שאל הצדיק רבי ישראל בעל שם טוב האם את הגוף אנו משמחים בשבת קודש? אלא תירץ הבעל שם טוב משל למה הדבר דומה? לבן מלך שהכעיס את אביו ומשום כך הגלהו המלך מארמון המלוכה אל כפר נידח, שם חי בן המלך בין פשוטי העם עמם גר, עמם עבד ועמם חלק את לחמו. לימים הגיעה אגרת מאת המלך בה נכתב כי סלח המלך לבנו ויכול הוא לשוב אל ארמון אביו. שמח הבן שמחה גדולה וחפץ לרקוד מרוב אושר, אולם ידע כי בני הכפר הסובבים אותו לא יבינו מדוע פורץ הוא לפתע בריקוד ועלולים הם לחשוב שיצא חלילה מדעתו... מה עשה? השקה אותם בן המלך ביין ועד מהרה פעל הדבר את פעולתו ופצחו הכפריים בריקוד סוער. או אז היה יכול בן המלך לתת ביטוי לשמחתו ואף הוא רקד עמם בכל עוז. הם רוקדים מחמת ינם והוא רוקד משמחה על הבשורה הטובה שהתבשר זה עתה.

כן הוא גם הנמשל אמר הבעל שם טוב בשבת קודש הנפש שמחה בהרגישה התעלות מחמת קדושת היום, אולם הגוף השקוע כולו בחומריות איננו שותף לשמחה זו. משום כך מתבסס הגוף במאכלים ערבים ומעתה אין הוא מפריע לנפש לשמוח בדביקות.

זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך (כח-ט) (מר רפאל ירקוני)

“זכור את יום השבת לקדשו” יש לקדש את יום השבת רק בדברים הראויים שיש בהם קדושה, ולעומת זאת בכל הקשור לחולין, למלאכה, לעסקים תחשוב כאילו מלאכתך עשויה.

מבואר במכילתא שלא להרהר אחר מלאכה מהרגע שהגיעה השבת - וכי יש לפסוק מכל מלאכה האסורה בשבת וזו צריכה להיות תחושתו של אדם, שיהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה.

יהודי ירא שמיים, שומר תורה ומצוות, יודע ויכול לעשות את הניתוק בין יום החול ליום השבת. אף אדם שמעשן ביום החול כמה קופסאות ביום של סיגריות, הנה כשמגיע יום השבת הוא לא יעשן אף לא סיגריה אחת ואף לא במסתרים. לשבת כוח ועוצמה משלה.

רבינו האר”י והבעש”ט היו יוצאים מחוץ לעיר לקבל את השבת. כך הם חשו שיש לקבל מישהו. וכך אנו אומרים: “בואי כלה! בואי כלה שבת מלכתא!” יש לנו לקבל את השבת בשלווה, בנחת, ולשכוח מכל הצרות והייסורים הפוקדים את האדם במשך ימי השבוע.

שבת אצלנו היא בנין אב לכל העניינים הרוחניים. אם אדם ישב ללמוד סוגיה והוא מוטרד, הוא לא יבין את הסוגיה כי הוא מוטרד. אבל אם אדם יאזור כוחות, ובשעה שיושב ולומד תורה אינו חושב על ענייני חולין, הוא מנותק מהכל, אז התורה היא תורה ואהבת תורה היא אהבת תורה.

גם אצל בעלי תשובה אנו רואים שהקושי הגדול בתחילה הוא בנושא שבת. פתאום נעשה להם קשה, ויכוחים, מריבות, אי ידיעה מה מותר ומה אסור, אבל הנה אט אט הם מתרגלים ומצליחים להתגבר על הקשיים.

השבת היא מקור הברכה כך לימדונו חז"ל. ממנה יונקים את הברכה בכל התחומים: רפואה, פרנסה וכד'. ואם השבת ח"ו נפגמת אין פלא שאח"כ מגיעים הקשיים ומתחילות הצרות. אך אם האדם ידע לשמור את קדושת השבת היא תצילו ותסייעו בדרכיו.

על מעלתה של שמירת שבת הובא מעשה בספר "הדעה והדיבור" על ידי ר' זלמן סורוצקין שהיה עד למעשה: בעיר ז'טיל, שבה כיהן רבי זלמן סורוצקין כרב, היה בחור ממשפחה טובה שקנה מונית והתפרנס מהסעת הנוסעים שבאו ברכבת אל העיר ובחזרה. אט אט החל לאחר ביום שישי ולהקדים ביציאת השבת, עד שחילל שבת בפרהסייה. כל המחאות לא הועילו. הרב קרא לו, נזף בו והתריע בו אך לשווא, הוא הבטיח להיטיב את דרכיו אך לא קיים. אביו, יהודי מוכה חולי, היה עסוק במדוויי והעלים עין ממעשיו.

יום אחד שהה רבי זלמן בוילנא בכינוס של רבני ליטא בענייני חינוך שנערך בהשתתפותם של ה"חפץ חיים" ורבי חיים עוזר. כשעמדו לנסוע למקומם, התברר לרבי זלמן שה"חפץ חיים" נוסע באותו קרון בדרכו חזרה לראדין. רבי זלמן הביט בעד חלון הקרון והבחין באבי נהג המונית, חבוש ומדדה במקלו ומתקדם לעבר הקרון... הרב פנה אליו ושאלו לשלומו: האם החלים כבר, האם הירשוהו הרופאים לשוב לביתו? "לא" ענה האיש. הוא טרם החלים ואינו שב לביתו הוא חפץ לנסוע ברכבת זו לראדין אל ה"חפץ חיים". חלום חלם בלילה ובחלומו עומדת לפניו סבתו שנפטרה זה מכבר עומדת וקוראת לו: "רב לך לבלות בבתי חולים, לשווא תחפש תרופה למכתך אצל הרופאים. קום וסע אל ה"חפץ חיים", התברך מפיו ותירפא ממחלתך!" והנה הוא כאן, מוכן לנסוע לראדין. הרב השתומם לשמע החלום ובישר לבעליו שאין צורך לנסוע לראדין ה"חפץ חיים" נמצא כאן לפניו, בקרון ממול! החולה התרגש מאוד, הוא ראה בכך אות משמים המאמת את חלומו. הוא דימה אל הקרון ומצא את ה"חפץ חיים" עומד בתפילתו וכל הקהל עוקב בנשימה עצורה אחר המשפטים הברורים היוצאים מפיו. בעוד הוא עומד ומאזין לתפילה, נצנץ במוחו של הרב מז'טיל רעיון. הוא קרא לרבי הלל גינזבורג, בעל נכדתו של ה"חפץ חיים", וסיפר לו על פרצת המונית מחלל השבת. הוא ביקש מרבי הלל שיספר על כך ה"חפץ חיים" בטרם ייגש אליו החולה, כדי שה"חפץ חיים" ידרוש ממנו לתבוע מבנו לשנות דרכיו. רבי הלל הסכים. הם שבו אל הקרון אך איחרו את המועד. ה"חפץ חיים" סיים כבר את תפילתו, והחולה כבר עומד לצידו ומבקש את ברכתו. בלית ברירה עמדו והקשיבו לסיפורו של האיש על מחלתו וחלומו, אודות הסבתא שדחקה בו לבקש את ברכתו של ה"חפץ חיים". ה"חפץ חיים" שמע זאת והזדעזע: "מי ייתן לך ברכה ישראל מאיר! וברכתו, כסבור אתה, תועיל? חלילה! יודע אתה ביד מי הברכות, למי הן מסורות לשבת קודש. השבת התברכה מאת ה', והיא מקור הברכה, ומדוע תבקש ממני ברכה?" לרגע שתק ה"חפץ חיים" ואח"כ הוסיף: "אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכתה, יאציל לך גם ישראל מאיר ברכה. אבל אם אינך חפץ לשמור שבת, וכסבור אתה שדי לך בברכתו של ישראל מאיר זה לא יתכן, בלתי אפשרי, אין זה בכוחי..."

לאחר הפסקה נוספת אמר: "שמא תאמר, שאתה שומר שבת וראוי אתה לברכה ראה מה נאמר בתורה: 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך' אזהרה זו לא מצינו דוגמתה בשום מצווה בתורה. הן לא נאמר 'לא תאכל בשר בחלב אתה ובנך ובתך', 'תניח תפילין אתה ובנך ובתך'. רק בשבת נאמר לשון

זה. בשבת האב אחראי בעד בניו. ואם אתה משמר את השבת, אבל בנך נוסע בשבת... ובתך סורקת את שערה בשבת... לא תוכל לקבל את ברכת השבת. וגם ישראל מאיר לא יוכל להעניק לך את ברכתו... "ה' חפץ חיים" סיים את דבריו והאב התייפח בבכי והבטיח כי בנו לא ייסע עוד בשבת. ובתו תחדל מלסרוק שערה, ואז נאות ה' חפץ חיים" לברכו!

השבת יש בה שפע מעצם מהותה, רק צריך לדעת לדלות שפע זה.

סיפרה הרבנית ריבה לפידות תחי' כי באחת השבתות בתה הקטנה בכתה ללא הרף, כנראה מתוך רעב שהציק לה. מיד הכינה לה הרבנית חלב בבקבוק שהכינה אך למרות זאת בתה המשיכה לצרות. כידוע בדר"כ תינוק כאשר הוא מתחיל לשתות את החלב הוא מפסיק לבכות. לבסוף התברר שהתינוקת רצתה לשתות את החלב ואף הייתה מוכנה בשביל זה להפסיק לצרות, אך דבר אחד שכחה הרבנית: לעשות חור בפטמת הבקבוק...

זאת עלינו ללמוד: לתת לשבת לזרום! יש בה בשבת אוצר מלא שפע אדיר בל יתואר אך אם הוא סגור ונצור אי אפשר לינוק את הקדושה...

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח). (המגיד מדובנא)

"זכור ושמור בדיבור אחד נאמר". יש המבדילים בין "זכור" ל"שמור" - העני רוצה יותר ב"שמור". הוא עובד קשה כל השבוע, וצריך לקצת מנוחה, וגם לא יפסיד הרבה אם ישבית עסקיו בשבת, ואילו "זכור" קשה לו לקיים כדבעי, כי אין ידו משיגה לכבד את השבת, במאכלים טובים וביין טוב, העשיר להיפך, "זכור" הוא מקיים על כל פרטיו, מרבה במעדני שבת ומתענג, אבל "שמור" קשה לקיים, להפסיק את העבודה בעסקיו ובמפעליו ביום השבת, ההפסד הוא גדול, והוא מחפש תחבולות לעקוף את ה"שמור", לכן אמרו חז"ל, שזכור ושמור - בדיבור אחד נאמר, ואי אפשר להפריד ביניהם, העשיר צריך לקיים את ה"שמור" ולעזור לעני לקיים את ה"זכור".

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח). (שערי אהרן)

כשהרה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל, ישב בכלא רמלה על מחאתו במחללי שבת, בא רבינו ה'חזון איש' לבקר אותו, רבי עמרם נתרגש מאוד ואמר 'שכבר היה כדאי לשבת בבית סוהר בגלל זה', והשיב לו רבינו שבעצם הוא בא לבקר את השבת שיושבת בבית סוהר, ומה שנוגע לעצם בית סוהר, אין מה להתרגש, הלא העולם כולו הוא בית סוהר גדול.

שבת (נשלח ע"י ידידי ח.ז.)

חרדי אירח חילוני בשבת, כדי ללמדו על השבת. בליל שבת עשו קידוש ושתו יין. באמצע הסעודה עשו 'לחיים' עם יין, וברכו ברכהמ"ז על יין. לאחר הסעודה יצאו ל"שלום זכר" ושתו בירה וגם ב"בקשות" לא היה יבש.

למחרת בבוקר, שוב שתו וויסקי בקידוש, ולקינחו אחרי הצ'ולנט יין אדום משובת. במוצ"ש, אחרי ההבדלה על ה...יין, שאל המארח החרדי את אורחו החילוני: נו, איך התרשמת מהשבת הראשונה שלך?

תראה - השיב לו החילוני - למה אסור להדליק חשמל בשבת עדיין לא הבנתי, אבל למה אסור לנהוג בשבת... את זה הבנתי.

כבד את אביך ואת אימך (כ יב) (הרב יהודה שטרן)

כיצד מכבדים הורים ומאריכים ימים

הגמרא בקידושין לא: תנו רבנן איזהו מורא ואיזהו כיבוד, מורא, לא עומד במקום אביו, לא יושב במקום אביו לא סותר את דבריו ולא מכריעו וכגון שאביו היה חלוק עם חכם אחר אין לבן לומר כי דברי חכם פלוני נראים להלכה. כיבוד, מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

עוד אומרת הגמרא כי מצוות כיבוד ההורים היא גם בחייהם וגם לאחר שכבר אינם בחיים. לכן לאחר מות אביו אם הבן אומר דבר בשם אביו אזי יש לו לבן לומר הריני כפרת משכבו ולאחר שנים עשר חודש יש לו לבן לומר זכרו לחיי העולם הבא.

הרעק"א בשו"ת מהדו"ק סי' סח' מבאר כי מצוות כיבוד מתחלקת לשני חלקים: חלק אחד הוא נתינת כבוד וגדולה כגון לומר אבא מארי וכדו'. מטרת חלק הכבוד במצווה הוא להרבות את כבודם וגדולתם של ההורים.

החלק השני של המצווה הוא עשיית נחת רוח ומניעת צער מההורים. חלק זה כולל את החובה להאכיל להשקות וכדו'. ממילא יוצא כי חובת החלק השני של עשיית נחת רוח ומניעת צער שייכת רק בחיי ההורים ואילו חובת כבוד וגדולה שייכת גם לאחר חיי ההורים. ולכן גם לאחר חיי ההורים יש להרבות בכבודם ולומר אבא מארי וכדו' או לפרוע את חובם הממוני וכדו' וזאת משום שסילוק חוב שהיה להם הרי הוא בכלל הוספה לכבודם.

בחיי אדם כלל סז' סעי' ג' כתב כי בכלל כיבוד ההורים יש לילדים לדמות בעיניהם כאילו ההורים הם גדולים ונכבדי ארץ וזאת אף אם שאר בני האדם לא מחשיבים את הוריו כאנשים נכבדים ומרוממים.

כיבוד אב ואם מדין פריעת חוב

הירושלמי בפאה ג: מביא את דברי רשב"י שהקב"ה העדיף את כבוד ההורים מכבודו. דהרי ביחס לקיום כלל המצוות נאמר "כבד את ה' מהונך" ולכן במצוות לקט שכחה פאה וכו' יש לו לאדם להפריש את מתנות העניים ולקיים את מצוות הקב"ה רק מתוך התבואה והשפע שהקב"ה חנן אותו. וכך גם אנו מוצאים במצוות סוכה שופר ציצית וכדו' שיש לו לאדם להוציא מתוך מה שה' חננו ולכן אם אין לו לאדם די ממון אזי לא חלה עליו חובה לקיים את המצווה או לחזר אחר הצדקה ולבקש מאחרים. ואילו במצוות כיבוד ההורים נאמר "כבד את אביך ואת אמך" וקיימא לן דצריך להוציא הוצאות ולדאוג לרווחת ההורים. ואם אין לילדים די הצורך אזי יש לילדים לסבב על הפתחים ולבקש צדקה בעבור קיום המצווה. וזאת בניגוד למה שמצינו במצוות אחרות.

עוד מבואר בירושלמי כי מצוות כיבוד ההורים הרי היא כפירעון חוב ומבאר הפני משה שפירעון החוב להורים הוא על רוב הטובות והחסדים שההורים גמלו עם ילדיהם ולכן למצוות הכיבוד יש חשיבות רבה.

על פי דברי הירושלמי מבאר השטמ"ק בבבא מציעא לב: את הצורך של הגמרא ללמוד מהפסוק "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלוהיכם". כי אם ההורים אומרים לילד שלא לקיים מצווה אזי אין לו לילד לציית לציווי ההורים ולהמרות חס ושלוש את גזירת המלך. ומבאר השטמ"ק כי על פי דברי הירושלמי בפאה שיש לילד לחזר על הפתחים בשביל לכבד את הוריו וזאת בניגוד לחובתו במצוות אחרות היה ניתן לחשוב שהמצווה לציית ולכבד את אביו ואמו יכולה לדחות

קיום מצווה אחרת וממילא אם אביו ואמו מורים לו שלא לקיים איזו מצווה אזי יש לו לציית להם. ולכן הגמרא נצרכה לדרוש מהפסוק "איש אמו ואביו תיראו וכו'" כי למרות מעלתה הנשגבה של מצוות כיבוד אב ואם, בכל זאת אין בה כדי לדחות קיום מצווה אחרת.

במרחשת סי' מג' הקשה מדוע מצינו בגמ' קידושין לב. דלמ"ד שצרכי ההורים על הבן אזי יש לבן להוציא אפילו את כל ממונו עבור קיום מצוות אב ואם וזאת בניגוד למצוות אחרות שאין חובה להוציא את כל ממונו.

ולמ"ד שצרכי ההורים משל עצמם אזי אם אין לאב והאם די צורכם יש לילדים לטרוח ולחזר על הפתחים. ולכאורה לא מצינו בשום מצווה אחרת מדאורייתא שיש לאדם להוציא את כל ממונו או לחזר אחר הפתחים. ובספר יושר הורי סי' א' תירץ כי על פי שיטת הירושלמי שמצוות כיבוד אב ואם היא כפירעון חוב להורים אם כן ברור שהילדים צריכים לעשות כל שביכולתם בכדי לספק ולמלא את צורך הוריהם. וזאת כפי שכל בעל חוב חייב להחזיר את מלוא החוב לבעל חובו, ועל כן יש לילדים גם לחזר על הפתחים בכדי למלא ולפרוע את חובם.

כבד את אביך ואת אימך (כיב)

אל נא נשכח לקיים השבת מצות עשה מדאורייתא, לדעת הרמב"ן זצ"ל. כשנקרא בפרשה "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ה' אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאוד, ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד, משה ידבר והא-לוקים יעננו בקול, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר", כשנקרא בתורה על המעמד המרומם, ההתגלות הא-לוקית הפומבית החד פעמית לעיני עם שלם, אנשים נשים וטף, שגם האומות שמעו וחרדו מפניה, נקיים בכך מצוות "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב... וההר בוער באש עד לב השמים חושך ענן וערפל, וידבר ה' אליכם מתוך האש", וביאר שם הרמב"ן שזו מצוה "לזכור מאין באו אליך המצוות, שלא לשכוח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראינו שם, הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו ודבריו אשר שמענו מתוך האש, ולהודיעם לבנים ולבני הבנים עד עולם!" נקרא בתורה על מעמד הר סיני, ונשמע בסילודין את עשרת הדיברות, חמש על הלוח האחד, וחמש על שכנגדו. חמש שבין האדם למקום מימין, וחמש שבין האדם לחברו משמאל. החל מהתביעה האלמנטארית "לא תרצח", ועד הדרגה המרוממת של "לא תחמוד"! אבל דיברה אחת יש, והיא מקשרת בין הלוחות. הדיברה החמישית: "כבד את אביך ואת אמך". לכאורה, דיברה שבין האדם לחברו. מחלק המוסר והמידות, תקנת החברה והכרת הטוב. אבל מצויה היא בלוח הראשון, שבין האדם לקונו. אחת לפני הסדרה שבינו לרעיו, חובותיו לחברה. ומדוע? משום שמצות כיבוד ההורים שייכת לשני החלקים, והיא הערובה לקיום שניהם.

מסופר, שהגאון הצדיק רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל, חתנו וממשיך מורשתו של הסבא מקלם זצ"ל, מסגר את תמונת אביו ותלה אותה נכחו, מול מקום מושבו. והסביר: "כה רחוק אני מצדקתו של יוסף. ובכל זאת, עם כל רוממותו, לא עמד בניסיון אלא כשנתגלתה לו דמות דיוקנו של אביו... מה לי לחכות עד שתתגלה לי דמות דיוקנו של אבי, הריני קובע אותה מולי"...

ההורים, הם נושאי המורשת. טעוני מסורת רצופה, ממשיכי שושלת הנטויות והולכת מהר סיני. שרשרת זהב, ובה חוליות שופטים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה, תנאים ואמוראים, גאונים ראשונים ואחרונים, צדיקים וקדושים, פוסקים ומקובלים. דור אחר דור, ברציפות, משמרים ומעבירים חכמת חיים ותבונת דורות, מנחילים לקחים עתירי ניסיון. ותרבות, כל תרבות, נבנית על הכרת העבר והוקרתו. האנגלים, הצרפתים, הרוסים, הסינים, היפנים, מי לא. אנחנו לא. שאל ילד בממלכתנו מי היה

בצלאל בן אורי בן חור, מי היה עתניאל בן קנז. מי היה אחיה השילוני, או אלישע בן שפט. מי היו חנניה מישאל ועזריה, יהונתן בן עוזיאל. רבינו הקדוש, אביי ורבא. האם נסקור כאן מאה דורות, מי היה הבן איש חי, האביר יעקב, האלפנדר. מה פשר ראשי התיבות רמב"ם, רמב"ן, רא"ה. חיד"א, הגר"א, בעש"ט. עם שניתק עצמו מהוריו, ממורשתו, ניתק עצמו מהברית התיכון של עשרת הדיברות, מהנחלת העושר העצום, התרבות המפוארת, שאין דוגמתה בשום אומה ולשון.

אבל יש הגיון בהתעלמות הזו מהמורשת. בזלזול בה. הם, לשיטתם. ואף אנו לשיטתנו –

פעם נסע הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל באווירון, ושכנו למושב היה מזכיר ההסתדרות דאז, מר ירוחם משל. הגאון עסוק היה בספרו, ומר משל עסק בשלו. מדי כמה דקות הופיע נכדו של הגאון שנסע עמו, ושאל בחרדה: "אולי חסר לסבא משהו אולי אוכל לעזור במשהו? הכיסא נוח?! האם רוצה סבא לשנות?" התעניינות מכל הלב, בכבוד עצום ורב. "מי הבחור", שאל מר משל. "נכדי", ענה הגאון. נאנח מר משל: "הנכדים שלי, רק תובעים עזרה. רשימת רכש הגישו לי. סבא תקנה וסבא תביא"..." חייך הגאון, ואמר: ומה הפלא? אני חונכתי את ילדי ונכדיי, שאנו צאצאי אברהם אבינו, 'האדם הגדול בענקים', שהנחיל מורשתו לבניו אחריו 'לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט'. אנו צאצאי מקבלי התורה ומנחילה מדור לדור, והדורות הולכים ומתקטנים: 'ראשונים כמלאכים ואנו כבני אדם'. אני שני דורות מעל לנכדי, והכרתי את גדולי הדור שלפני. את החפץ חיים ואת הסבא מסלבודקה ועוד גדולי עולם. ונכדי מלא הערצה כלפי. "אבל אתה מחנך את בנך ונכדך שמוצא האדם מן הקוף, ומדוע שיעריך אותך. הרי אין אתה בעיניו אלא חוליה המקשרת בינו לקוף, והוא אדם מושלם יותר ממך"..." ומר משל נאנח בשנית...

"כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימך" [כ, יב]. מוסר כליות. (ברכת דוד).

בצפון תל-אביב היה בית-כנסת שבקושי "גירד" מניין מתפללים. יום אחד החל להגיע למקום מבוגר כבן שבעים. הוא לא נראה דתי מביט. הוא נהג להתפלל ומיד לצאת. רב בית - הכנסת התפלא. בדרך כלל אדם כזה מגיע לאזכרה וכו' ומעולם לא ראה שבגיל כה מבוגר אדם כזה חוזר בתשובה. לאחר כמה פעמים שהאיש הופיע, פנה אליו הרב: "האם אתה זקוק לעשות אזכרה? אני פה הרב, תוכל להגיד לי" "לא. אני חוזר בתשובה". הרב נדהם: "מה קרה?". "האם שמעת על הסיפור של הרב רביץ ז"ל?" הרב נזכר במקרה שאירע עם הרב רביץ שעשה קידוש השם. הוא היה זקוק להשתלת כליה וכל ילדיו נלחמו ביניהם מי ייתן את כלייתו לאביו. לבסוף ניגשו לדין תורה אצל הרב אלישיב זצ"ל, שפסק כי לבכור זכות הבכורה. ואכן הבכור תרם לאביו כליה. הדבר התפרסם ועשה קידוש השם גדול. "כן, שמעתי. באמת קידוש שם שמיים." – הפטיר הרב. אז תדע, כבוד הרב, שלי קרה אותו סיפור בדיוק! הייתי זקוק להשתלת כליה והרופאים פנו אל ילדיי. בני אמר שהוא נוסע עוד מעט למסע בחו"ל והוא זקוק לכוחות ותרומת הכליה תחליש אותו. פנו לבתי, והיא טענה שעוד מעט היא מתחילה סמסטר חדש באוניברסיטה והיא זקוקה לכוחות ללמוד, ולכן אף היא אינה יכולה". כאן פרץ הזקן בבכי והמשיך: "הנה, אתה רואה? נתתי לילדי את החיים, השקעתי בהם הכל, הזרמתי כספים בלי סוף, שלחתי אותם ללמוד, נתתי להם חוגים ומה לא – והם השאירו אותי ככה! הייתי מאוד מדוכדך. בדיוק אז ראיתי את הכתבה בעיתון על דין התורה בין ילדי הרב רביץ וראיתי מה זה הכוח של התורה. באותו רגע החלטתי לחזור בתשובה..."

מצות כיבוד אב ואם. אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה. (דברים טובים)

בדרך בדיחותא היה בחור שלא דקדק במצווה זו, והאב אמר לראש ישיבה שידבר עם הבחור על זה, והראש ישיבה אמר לבחור אולי אתה רוצה לקבוע עמי חברותא, והבחור שמח שהראש ישיבה בדיוק איתי רוצה ללמוד, שאל הבחור מה הראש ישיבה רוצה ללמוד, ענה, אולי שולחן ערוך, אולי מצות כיבוד אב ואם, אמר הבחור שהוא מעוניין ללמוד הלכות שנוהגות בזמן הזה.

לא תחמד... וכל אשר לרעך (כיג) (אור דניאל).

הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל תמה לאריכות הלשון בדיברה העשירית שבעשרת הדיברות: "לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך" - אם הכתוב מסיים "וכל אשר לרעך", הרי הכל בכלל - ולמה מפרט הוא בתחילה בית, עבד, שור וחמור?

אולם יסוד גדול בהנהגת חיינו אנו יכולים ללמוד מתביעה זו של התורה בחיתום הפסוק "וכל אשר לרעך" והדברים כה נוקבים: אדם חומד את בית רעהו-פנטהאוז, וילה, גינה, מכונית מפוארת, שטיחים מקיר לקיר, מטבח אמריקאי, הוא חומד את "חמור" חברו. מדוע לי אין, האם הוא מוכשר ממני? אין זה הוגן, היכן היושר! ועונים לו: הירגע, אתה צודק. אבל מצד שני, אין זה צודק שתקבל רק את הווילה והמכונית שלו, ויחד עם זאת תשאיר ברשותך את כל השאר: את הבריאות הטובה, את המידות הטובות, את המשפחה המאושרת, את השלווה שבביתך. אם ברצונך - קום והתחלף עמו כליל, "קומפלט": קח את המכונית שלו עם האולקוס וכאבי הראש, עם ה"מרבח נכסים מרבה דאגה" יומם וליל, עם הצרות מבית רח"ל, עם המזג הרע והתפרצויות החימה, הכל בכל, ואם אתה עדיין מוכן, אות הוא שאינך יודע את מצבו... וזהו שנאמר: "לא תחמוד בית רעך ושורו וחמורו- וכל אשר לרעך". אל תסתכל בפרט זה או אחר, הסתכל על הכל בכל- וכבר לא תחמוד מאומה...

ומעשה שהיה: יהודי עני, קשה יום ומדוכא בצרות, ביקש לבוא לפני רבו ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר זצ"ל - ולהסיח את לבו. המתין בתור, והתור לא התקדם: עשיר אחד נכנס והתמהמה זמן רב. קצרה רוחו של העני והעיכוב זרה מלח על פצעיו. כעבור שעה ארוכה יצא העשיר הנכבד והעני נכנס. הושיט את הפתקה ותינה את צרותיו. שמע הרבי ובירכו בלב נרגש. "זהו?" - שאל העני. "ומה עוד רצונך?" - תמה הרבי. "לפניי היה כאן עשיר וישב מחצית השעה - ואני מסיים ענייני בחמש דקות! האם גם לכאן חדרה האפליה וחלחל משוא הפנים?! מדוע לא ישוחח עמי הרב כפי ששוחח עמו?" אין אדם נתפס על צערו, והרבי ענה: "הלא תבין, אני יושב כאן כדי לעזור ליהודים שבורי לב בעצה או בברכה. אתך ועם שכמותך אין לי בעיה - אתה בא לפניי ומיד יודע אני את מצוקתך ובמה עלי לברכך, כיצד יכול אני לעזורך. אבל כשאותו עשיר מגיע, הרי עם כל מעמדו וכבודו, מדושן עונג היא, אמיד ומצלית, אינו חסר מאומה! מתחיל אני לשוחח עמו, קולף שכבה אחר שכבה מזחחות הדעת ושכרון המעמד, עד שחושף אני כמה אומלל הוא בחייו, כמה זקוק הוא לרחמים ולחמלה, לעידוד ולברכה! הלא תבין, כי תהליך זה אורך יותר זמן..."

פרשת יתרו

הצג תשובות

1. איזו פרשה, מלבד פרשת יתרו, קרויה על שמו של אדם שאינו מקרוביו של אברהם אבינו?
2. מי עוד, חוץ ממשה, הוא חתן של יתרו?
3. מיהם שני בני הדודים שמופיעים בפרשה זו שרק 10 מבדיל ביניהם?

4. מיהם שני האנשים בתורה – האחת נקבה והשני זכר, האחת יהודייה והשני לא – ששמותיהם זהים (מלבד תוספת ה' לנקבה) ובעלי משמעות זהה. אחד מהם מופיע בפרשתנו.

5. היכן מופיעים בפרשתנו נשרים?

6. באיזה הקשר פרשתנו מביאה מצווה הקשורה ללבוש?

7. היכן מוזכרים מים בעשרת הדברות?

8. מהם שני בעלי החיים שמוזכרים בעשרת הדברות?

9. משמעותה של איזו מילה בפרשתנו (שם נרדף לשופר) היא קרן אייל?

10. איזה פסוק בפרשה זו מכיל את המילה "לא" ארבע פעמים?

11. היכן מוזכרות מדרגות בפרשה זו?

1. איזו פרשה, מלבד פרשת יתרו, קרויה על שמו של אדם שאינו מקרוביו של אברהם אבינו?

פרשות נח ובלק נקראות על שמם של אנשים שאינם קרוביו של אברהם.

2. מי עוד, חוץ ממשה, הוא חתן של יתרו?

בפרשת וארא התורה מספרת שאלעזר בן אהרון נישא לבת פוטיאל (שמות ו כה). רש"י מונה את פוטיאל כאחד משבעת שמותיו של יתרו (רש"י - שמות יח א).

3. מיהם שני בני הדודים שמופיעים בפרשה זו שרק 10 מבדיל ביניהם?

אליעזר בן משה ואלעזר בן אהרון הם בני דודים. רק האות י' מבדילה בין שמותיהם – וערכה הגימטרי של י' הוא 10!

4. מיהם שני האנשים בתורה – האחת נקבה והשני זכר, האחת יהודייה והשני לא – ששמותיהם זהים (מלבד תוספת ה' לנקבה) ובעלי משמעות זהה. אחד מהם מופיע בפרשתנו.

שמותיהם של ציפורה אשת משה וציפור אביו של בלק (במדבר כב ב) זהים ובעלי משמעות זהה, בזכר ובנקבה.

5. היכן מופיעים בפרשתנו נשרים?

משה מזכיר לבני ישראל שא-לוקים נשא אותם "על כנפי נשרים" (שמות יט ד. עיינו ברש"י להסברים על המשל)

6. באיזה הקשר פרשתנו מביאה מצווה הקשורה ללבוש?

בהכנות למתן תורה, בני ישראל מצווים לכבס את בגדיהם (שמות יט י).

7. היכן מוזכרים מים בעשרת הדברות?

הדיבר השני אוסר עלינו לעשות פסל וכל תמונה "....אשר במים" (שמות כ ג).

8. מהם שני בעלי החיים שמוזכרים בעשרת הדברות?

בדיבר העשירי נאמר שאסור לחמוד את השייך לרעך ובין השאר את "שורו וחמורו" (שמות כ יג).

9. משמעותה של איזו מילה בפרשתנו (שם נרדף לשופר) היא קרן אייל?

בפרשתנו, משמעותה של המילה "יובל" היא קרן אייל: "במשוך היובל, המה [בני ישראל] יעלו בהר". (שמות יט יג).

10. איזה פסוק בפרשה זו מכיל את המילה "לא" ארבע פעמים?

על פי חלוקת הפסוקים המקובלת, המצוות "לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה ברעך עד שקר" כתובות כולן בפסוק אחד (שמות כ יב).

11. היכן מוזכרות מדרגות בפרשה זו?

הפסוק האחרון בפרשה אומר שאסור לעלות אל המזבח במדרגות, אלא חייבים לבנות לו כבש (רמפה) (שמות כ כב).

חידון השבוע - יתרו

הצג תשובות

.. מאת הרב יהושע שקדי

הסתר תשובות

הדברה הראשונה ששמענו מהשכינה	א	<input type="text"/>	אנכי
			ה'
'יהודה ודוד שאלו על זה מ'מה ומי ששונא את זה הוא ברשימה	ב	<input type="text"/>	בצע
סוג של אבנים שבמזבח לא בונים	ג	<input type="text"/>	גזית
העם ביקש ממשה שכשזה מה' זה קשה	ד	<input type="text"/>	דבר

הוא העלה עשן כמו כבשן	ה	<input type="text"/> הר סיני
הוא שמח מצד אחד אבל גם בשרו נעשה חד	ו	<input type="text"/> ויחד
עשו במזיד והתבשלו כנזיד	ז	<input type="text"/> זדו
כך נקרא בפרשה האבא של האישה	ח	<input type="text"/> חותן
מן, תורה ובאר על מילה אחת רש"י מבאר	ט	<input type="text"/> טובה
מי שיגע בהר בעונש הזה הוא מוזהר	י	<input type="text"/> ירה יירה
כך ה' את ישראל נשא ומלאך ה' מאחוריהם נסע	כ	<input type="text"/> כנפי נשרים
בהכנסת ספר תורה הוא מפיץ הרבה אורה	ל	<input type="text"/> לפידים
אסור בשבת גם הבן וגם הבת	מ	<input type="text"/> מלאכה

לקחת עזרה אתה מוכרח אחרת אתה לא תפרח	נ	<input type="text"/> נבול תבול
שבוע הבא מדובר על שור והשבוע מי שילך לא במישור	ס	<input type="text"/> סקול יסקל
משה מפנה לבני ישראל עורף ומגיע אל מקום מצוי בחורף	ע	<input type="text"/> ערפל
זה פסול כי זה פסול	פ	<input type="text"/> פסל
הגיעה עם שני הבנים לראות את משה פנים אל פנים	צ	<input type="text"/> ציפורה
ראו את זה כל העם וזה קרה רק הפעם	ק	<input type="text"/> קולות
למטה תגיע תזהיר ותודיע	ר	<input type="text"/> רד
קיבלו במרה ובדברות נאמרה	ש	<input type="text"/> שבת
מקבלים את זה מהצלם ואסור לעשות מכל דבר שבעולם	ת	<input type="text"/> תמונה

